

SZÍNI GYULA
VÁLOGATOTT
ELBESZÉLÉSEI

BUDAPEST, 1933
A MAGYARBIBLIOPHIL TÁRSASÁG
KIADÁSA

A·BÁBSÜTÖ

TRILIBI

Hogy mi férfiak titokzatosak vagyunk?

Meglehet.

Egy esztendő óta élünk egy fedél alatt és azt vetted észre, hogy a mondásaimat, gondolataimat nem érted, mint a százéves fák bugását: mintha a lelkemben sötét odu tátongana, amelyből misztikusan csillámlanak a reves emlékek. És nem érted, hogy harmincéves korára ennyire megvénülhet egy férfi!

Házasesetünknek ezt a széthaj ló vonását már rég meg akartam neked magyarázni, mert féltem, hogy végre is szakításra visz. Akit meg nem értesz, hogyan szeret-hetnéd ?

Es most, hogy odakünn őszi szél sívít, idebenn pedig a lámpa piros-ernyős fényében, a tea puha, csókolózó gőzében a lelkek összébb bújnak, mesélni fogok. Szőke fejedet pedig támaszd a vállamhoz. A messze szomszéd-ságból fátyolosan, tépetten szűrődnek át a zongora-hangok. Most már értem, miért lágyultam el egyszerre. És a puha vállad . . .

Első szerelmem? Úgy-e, erre vagy kíváncsi, bár meg-esküdtem neked, hogy te vagy az első, akit igazán sze-

retek. Minden férfi így tesz, de a legtöbb asszony tudja, hogy a férfi lelke tele van szerelemkadávérekkel . . . Csak vonulj a pamlag másik sarkába. Mert iszonyatos vagyok.

Az apám . . . olvasd el a lexikonban az életét. Én csak a szemére emlékszem, amely kéken mosolygott rám, mint az ég, bár felette a homloka bárányszerű volt. Az anyámnak fehéres sárga volt a haja, mint némely nyers-selyem matring, és a szeme rubint volt, amelynek fénye fájdalmasan vonaglott, ha hirtelen világosság érte. Én nyolcéves koromban csodagyermek, táltos voltam.

Laktunk egy idegen világrészben, egy bércaszárnya negyedik emeletén és csak vékony ajtó választott el bennünket a szomszéd lakástól. Többnyire egyedül voltam a szobában és csatornákat vájtam a falba. Felül egy lyukba vizet Öntöttem és gyönyörűséggel néztem, mint bujkál a víz a ravasz csatornákon, hogy alul szép sugárban szökjék ki. Mikor kifáradtam az építésben, lekuporodtam a földre és hallgatóztam.

A szomszéd szobában, mint vékony, izgatott szűnyogó, egy hegedű muzsikált. Gyantás cipők surranása, toppanása, sikálása kísérte és hallani lehetett a tüllszoknyák riszálását. A szomszédban egy balletmester lakott. Trilibi volt a neve, mert az igazi nevére senki sem volt kíváncsi. Nem ment emberszámba. Apró, gonosz és ügyes volt, mint egy manó és mikor először léptem be a szobájába, mint valami bőregér ugrott éppen az egyik sarokból a másikba. Szürke trikó volt

rajta és mikor engem meglátott, gyorsan hosszú, nyelv-alakú piros posztódarabot tett a szájába, hogy engem megijesszen. De én nevettem rajta, mert csodagyermek voltam és nem hittem az ördögben.

Volt a szobájában egy virágos pamlag, amilyent ma már alig látni. Azt hiszem, valami színházi kellék lehetett, amely öregségében odakerült kegyelemből. Ezen a pamlagon szoktam heverészni, mialatt körülöttem a leányok pörgettyűszerű szoknyái forogtak.

—Balá-á-á-nsz!

—Turdömén!

—Sasszé-kroázé!

Ezek a vezényszavak akkor még titokzatosak voltak előttem, különösen a kis manó szájából, amint ormótlan nagy borzas fejét ferdén rázogatta és hozzá őrült sebesen riszálta a hegedűjét. Piros, kigyúlt volt az arca, mint a tők, amelyet gyermekek ijesztésére világítanak ki, és a szeme sötéten imbolygott. Hogy most érettebb ésszel gondolok rá vissza, azt hiszem, hogy a kis Tribi esze a sok ivástól hibbant meg már akkor, amikor én megismertem.

És amint a quadrille-nak vége volt, a leányok fáradtan hullottak le a pamlagra és balletszoknyájuk mint egy-egy lapos virágbokréta terpedt el rajtuk. Az egyik táncosnő a rózsaszínű trikójával körülnyalábolta a nyakamat és nagy zöld szemével belémperzselt, hogy hátraszegtem a fejemet és a lábahegyéről levertem a pici táncos-topánt, amely oly halkán hullott le, mintha a papucsvirág egy kelyhe lett volna.

Trilibi egy ósdi almárium nagy ajtószárnya mögött egészen eltűnt és csak csöndes kortyolása hallatszott. A leányok pedig egy ittas ember és egy gyermek társaságában olyan szabadoknak érezték magukat, hogy arról beszéltek, amit csak a falak füleinek szabad hallani. De én csodagyermek voltam.

És egyszer a balletleányok egy kis leányt hoztak magukkal. Káprázat volt. Mintha most szállt volna ki csigahéj-hintájából, amelyet fehér nyulak húztak. Alabástromszínű volt a ruhája és gyöngéd rózsaszínű rózsák gömbölyödtek, simultak hozzá. Az arcára már nem emlékszem, amint egyáltalában éppen szerelmeim arcára emlékszem a legkevésbé. Nagyritkán látok az utcán szőke kis babyket, akik talán hasonlítottak hozzá, de azt hiszem, hogy ilyen arc csak egy volt a világon.

— Matyi, gyere ide — hívtak a balletleányok. Matyinak neveztek, mert pufók és ügyetlen voltam. Odaállították mellém a mesebeli kis hercegnőt, aki csak fél fejjel volt magasabb nálam. Egy esztendő múlva már egyforma magasak voltunk, mert én utóíértem. Azt hittem, hogy ezzel az utolsó akadály is megszűnt, hogy feleségül vehessem ... Most már tudod, hogy ő volt az én első boldogtalan szerelmem.

Manci ... igen, ez volt a neve, mint a kanári madárnak, amelyet Trilibi egy nagy papagálykalitkában tartott fogva.

— Es most csókoljátok meg egymást! — visongtak a leányok. Manci a puha kis karjával átfogta a nyakamat és anyásan megcsókolta a homlokomat.

— A száját, a száját! — kiabáltak a leányok és én úgy éreztem, hogy az arcom, az ajkam kicsattan, mint a bimbó, mikor a nap először ébreszti föl álmából.

Ez a csók volt az első csók.

Manci eleinte nagyon lenézett, gyereknek tartott és a beczésében sok gúny volt. Sokáig gyűlöltem, talán egy hétig, de egyszer, mikor senkisémet figyelt ránk, megvallottam neki mindent. Manci ámult-bámult. Nem azért, hogy szerelmet vallottam neki, hanem, hogy olyan okosan és éretten beszéltem vele.

— Mennyit tudsz te — rebegette félénken és a csodálkozástól nyitva maradt a szája. És beszéltem neki az életről, amely zord és kegyetlen, de csak azért, hogy viharában két olyan félénk kis madár, mint mi vagyunk, szerelmesen összebújjon. Ne hidd, hogy ezt a képet most találom ki; emlékszem, hogy akkor is így mondtam, de szebben . . . sokkal szebben . . . Ha én most is úgy tudnék beszélni!

Manci szeméből könny permetezett, megrázkódott és a sóhajjal együtt kifakadt a szó belőle:

—Milyen gonosz az élet. Nem bízhatunk senkiben, nem szabad szeretnünk senkit. Te vagy az első, akit szeretek. De szégyellem magam.

—Nem fogja tudni senki. De egyszer megvalljuk az édesanyádnak.

—Az anyám? — szólt Manci és olyan keserű, vén ránc támadt az ajka körül, hogy megijedtem, összerázkódtam. — Az anyám egy vén banya.

Először értettem meg gyermekésszel, hogy vannak

anyák, akiket nem lehet szeretni, mert ők sem szeretnek. Ilyesmit eddig nem tudtam. Egyáltalán nem tudtam, hogy anyai szeretet is van a világon, mert engem szerettek, dédelgettek odahaza.

Most már tudtam, hogy én Mancsi lelkét meg fogom váltani, meg fogom fiatalítani, mert gyermektestében összefagyott, összetöpörödött a lélek, amelyet nem ért a szeretet sugara. Olyan csókot nyomott az ajkamra, amely nem lehetett tréfa, képmutatás, hanem két felnőtt ember bölcs megegyezése.

Csak azt nem tudtam, hogyan fogom kivinni az akaratomat. Azt jól tudtam, hogy a világ nem veszi komolyan egy nyolcéves férfiú szerelmét, de én a világot már akkor ostobának tartottam. Valóságos megváltás volt rám nézve, mikor egy könyvben azt olvastam, hogy a messze Keleten már kilenc-tízéves férfiakat és hét-nyolcéves leányokat összeházasítanak. Elhatároztam, hogy Keletre fogunk menekülni és pénzt gyűjtök az utazásra. Nem úgy terveztem, mint a többi gyermek, hanem halálos komolysággal tanulmányoztam a térképeket, a vasút és hajó menetrendjét, az utazás költségét. Egy hónap alatt tíz forintot zsaroltam ki szüleimtől, rokonaimtól, ismerőseimtől. Közben mindenféle fantasztikus katonákat festettem és barátaimnak eladogattam őket néhány krajcárért. Hogy a pénzzel mi történt, azt még el fogom mondani.

Mancsi be volt avatva minden tervembe és épp oly jól tudta az utat, meg a költséget, mint én. Sőt olyan tanácsokat adott, amik az én kevés tapasztalatomat ki-

pótolták. Látszott, hogy százszorta jobban ismeri az életet, mint én.

Nem is csoda. Képzeld, Mancit — tizenhatéves volt. Ez a legrejtelmesebb ebben a szerelmi történetben. Nekem csak később mondták meg, mikor már felserdült ifjú voltam, hogy Mancit az anyja pálinkával nevelte föl, hogy kicsi maradjon és a lábát szűk cipőkbe kényszerítette, mint ahogy a japáni nőket nevelik. Az anyja részeges tót napszámosasszony volt, aki talán anyai szeretetből azt akarta, hogy leánya örök életében bébe maradjon és hogy sokáig szerepelhessen gazdag Lucullusok csemegéi között. Csak erre nevelte a leányát, aki állítólag már tizenhat, ha nem tizenhatéves volt és a női szépség minden titkába be volt avatva, mikor én megismertem.

Mancit nemcsak a balletleányokkal táncolt együtt, hanem egy esztendeig ott lakott Trilibinél. Trilibi megtanította szilaj, érzéki táncokra, megtanította hegedülni, mindenféle nyelven énekelni és mint jóval később hallottam, megtanította állítólag olyan fogásokra, amikről még Ovidiusznak, az „Ars amandi“ szerzőjének sem volt fogalma... És mégis azt hiszem, hogy Mancit engem igazán és mélyen szeretett. Hiszen azt gyermekésszel is megértettem volna, ha rajtam gyakorolja a művészetét, de mikor velem volt, egyszerű és természetes volt, mint a búzavirág. Most utólag néha úgy rémlik előttem, mintha én lettem volna a kárpótlás azért a sok szenvedésért, amelyen ezt a fejletlen testű nőt át-kényszerítették... De nem volt pálinkaszagú a szája.

Trilibi azóta gyűlölt engem, amióta észrevette, hogy szeretem Mancit és hogy Mancit viszonszeret. Félt, hogy egész munkája kútba fog esni, ha a leány egyszer érvényesíteni fogja akaratát a szülei és tanítói boszorkányság ellen, amelyet talán a törvény is sújt. Trilibi üldözött bennünket, nem engedte meg, hogy együtt lehessünk és csak titokban szoríthattuk meg az egymás forró kezét. Az volt a szerencsénk, hogy Trilibi néha úgy leitta magát, hogy nem tudott magáról. Ott hevert kábultan a virágos pamlagon, nagyokat nyögött és förtelmesen mosolygott. Csak néha, mikor pillanatra magához tért és látta, hogy egymásmellett ülünk némán, mozdulatlanul, össze-összerévedező szemmel, szólt ránk motyogva:

— Ti disznók, ti disznók . . .

Akkor voltunk a legboldogabbak, mikor Trilibi nem volt otthon. Megesett néha, hogy három nap és három éjjel dorbézolt valahol, mireánk pedig a földi mennyország szakadt. Valahogyan mindig megsejtettük, hogy mikor fog Trilibi hosszabb időre kimaradni. Ilyenkor felmentünk a padlására, ahol ládáiban mindenféle színházi ruha, kellék volt szépen elhelyezve. Egy láda tele volt félig elégett gyertyákkal. A gyertyákat a balletleányok lopkodták el az öltözőjükből, hogy lekenyerezzék velők Trilibit. Egy másik kis láda tele volt félig elhasznált arcfestékekkel, sminkrúddal, masztix-szal, gyantával, ajakfestékekkel. Egy ládában parókák, álszakállak, bajuszok voltak. A kis padlásyuk valóságos tündérsátorrá vált, mikor Mancit kiteregette a kosztü-

möket, amik sziporkáztak, ragyogtak a gyertya világában, amelynél a kincsesbányát felkutattuk. Trilibi valamikor színigazgató volt, de korhelysége miatt tönkrement és színházi vagyonának csak egy részét tudta megmenteni.

Manci kiválasztott magának egy fekete túllruhát, amelybe ezüst csillagok voltak tűzködve. Ez volt az éj királynőjének a viselete. Azután kiválasztott egy fehér selyemruhát, amelybe apró virágok voltak kihímezve. Es végül egy rózsaszínű dominóra esett a választása. Én egy huszárruhát, dolmányt, bokrétás csákót, színházi kardot, tarsolyt, aztán egy betyárruhát, fokost és végül egy XIV. Lajos korabeli márki öltözetét szedtem össze. Mindezt lecipeltük a Trilibi szobájába.

Én voltam a színház igazgatója, főrendezője, szerelme, komikusa és darabírója. Manci volt a primadonnája és a lelke. Micsoda darabokat gondoltam ki akkor az ő kedvéért! Nem írtam le soha őket és úgy emlékszem rájuk, mint a szegény ember egykori kincseire. Bár megvolna még az a fantáziám. Egész komolyan mondom, hogyha Shakespearet olvasom, eszembejut az én gyermekkori színházam és néha azt hiszem, hogy Shakespeare azért volt olyan nagy, mert nem felejtette el azt és nem gyöngült meg benne az, amit egykor talán gyermekszínháza számára írt.

Ezek a darabok úgy keletkeztek, hogy az uccán a színlapon megláttam például ezt a címet: „Naila, a forrás tündére.“ És ehhez a címhez szőttem egy arany mesét, aminőt csak pillangók álmodhatnak, ha álmod-

nak. A darabban csak két szerep volt, az egyiket magamra szabtam, a másikat Mancinak gondoltam ki szerelmes lázzal, de ebben a két szerepben benne volt az egész világ . . . Ma nem volna más benne, mint unalmam, undorom, megvetésem.

Emlékszem a legutolsó előadásra. Rajtam a francia márki bársonyruhája volt, Manci a picivirágos fehér ruhát öltötte, tűzködté fel magára és olyan volt benne, mint egy szentivánéji törpe tündér az óriás király leányának a köntösében. A szoba padlóját krétával két részre osztottuk. Az egyik volt a színpad és a krétás vonal mentén gyertyák égtek. A másik volt a nézőtér, amely tele volt hét utca gyermekével. Legalább száz gyerek volt összezsúfolva egy rakásba. Csupa szegény, éhes gyermek, akiket az utcáról csődítettünk össze és akiknek szerelemről, lakomáról, terített asztalról beszéltünk. Kitégult a szemük, kinyílt a szájuk és úgy bámultak maguk elé. A néhány hónapos gyermekek, akiket rongyos ruhájú, maszatos képű leányok szorongattak a karjaik közt, el-elsivították magukat, amikor néha kirántottam a kardomat, a francia épémet, és a közönségen borzadás futott végig. Néhány cseléd is bevetődött az udvarról és kócos hajjal, piszkos kézzel, málé szemmel nézték a liliputi színjátékot. Egy szakácsnénak könyökig tésztás volt a karja, de nem tudta abbahagyni a figyelést, pedig a tésztája odahaza már rég összeszáradhatott és zsémbes asszonya bizonyára szitkozódva kereste.

Ha én visszaemlékezném még rá, hogy mit játszott-

tunk! Előbb megbeszéltük Mancival, hogy mi lesz a darab témája. Tudom, hogy mindig nekem kellett beszélni, a cselekvényt tovább vinni, ha Manci tévedett, új fordulatot hevenyészni; ő csak néhány szót szólt, de ez olyan volt, mint szeráfi zene. Néha körülnéztem és láttam, hogy a cselédek zokognak, a gyerekek pedig bámulnak és vinnyognak. A gyertyák nagy füsttel lobogtak és a párás levegőben izzott az arcom, forrott az agyam. Az ihlet ilyen pillanatait többé már nem érzem.

Es mikor már nagyon szomorúra fordult a darab, egyszerre a kardomra ütöttem és néhány perc alatt harsogó jókedvvel telt meg a szoba. Pedig nem mókáztam és Manci is gyengéd, törekeny, tündéri maradt, mint mindig. Nem is értem, milyen mesebeli kézzel tudtam akkor az emberek szívével játszani. Ma szomorú történetet csak szomorúan, vígat csak vígan tudnék elképzelni.

Es mikor a legjavában kacagtak, egyszerre nyílt az ajtó és belépett. . . Trilibi. Az arca elsápadt vagyis inkább szederjes lett és hajának minden szála mint dugóhúzó meredt fel.

—A drága ruháim! — kiáltotta és a szava úgy visított, mint a denevéré. Az ereimben megfagyott a vér.

—Gaz kölykök, — süvöltött, — gyertyán akarjátok elégetni minden kincsemet! És mennyi gyertyát égetetek el.

Lenézett a padlóra, hol már csaknem tövig égtek a gyertyák. És apró, gonosz lépéseivel, amelyek úgy hangzottak, mintha paskoló kacsalépések lettek volna, felém

sietett. Az arca, mint óriási pipacs, düllöngött sebesen jobbra-balra.

—Te gaz! — kiáltotta rám és ütésre emelte a kezét. Én kirántottam a francia épéet és a mellének szögeztem. Trilibi néhány balletmanói lépéssel ugrott vissza. Többé nem mert felém közeledni. Csak messziről kiáltotta:

—Megállj, ezért megfizetsz! Bepiszkítottad a drága ruháimat, de megbánod.

És a zsebéből kivett két papiros bankót és lobogtatta felém:

— Megismered? — kérdezte pokoli vigyorgással. — Ez a te pénzed. Kell-e ... Sanzsé-passzé ... most már az enyém.

Zsebrevágta a bankókat. Ez volt az a pénz, amelyet az utazásra gyűjtöttem, hogy messze Keletre menjek, ahol nyolcévés fiúk feleségül vehetnek kis leányokat. Egész este örömmel gondoltam rá, hogy a színházamból, mivel minden gyerekeknek egy krajcárt kellett fizetnie, megint van körülbelül egy forint ára hasznom. És most. . . egyszerre a pénz Trilibi zsebében van. Meglopott, megrabolt.

Az agyamba futott minden vér. Már nem tudtam, mit cselekszem. A francia épéemmel Trilibinek rontottam és a kardot beledöftem a hasába, amely mint külön kis gömböc domborodott apró lábain. Csak egy szusszanás hallatszott és Trilibi holtan terült el a földön . . .

Csak a kórházban tértem magamhoz, hagymázos

lázamból. Mert, amint Trilibi belépett, mondják, hogy összeestem és a többit csak álmodtam. De vájjon az is, ami előtte történt, nem volt-e álom?

Mire felgyógyultam hosszú betegségeből, Mancsi már nem volt sehol. Nem is láttam többé egész életemben. Pedig ő volt első szerelmem . . .

Ne kérdezd, hogy az első és egyetlen volt-e, mert nem tudnék rá megfelelni. Csak támaszd szőke fejedet a vállamhoz és mondd meg, tudsz-e ilyen viharos múltú aggastyánt szeretni, mint amilyen én vagyok?

AZ ÁRVA

Baltazár tizennégy éves korában árvaságra jutott. Az anyját úgy hozták haza a „Madame Angot“ kék fehér-babos ruhájában, mert dallal az ajkán a színpadon halt meg.

A temetés után Baltazárt fölkereste a komikus, aki a leglágyabb szívű volt a társulatban és így szólt hozzá:

— Ezentúl veled fogok lakni. Ne sírj.

És másnap elhozta magával az egész trófeumát, egyéb ingója úgy sem volt, mintáz ezüsttel bevont rézkoszorú, az elsárgult díszoklevél, egy pár meztelen lovassági kard és hozzávaló vívószerék. Néhány nap múlva már egészen otthonos volt a házban és úgy viselkedett, mint valami jó, megelégedett nyárspolgári apa.

A rücskös jellemszínészt, aki egy délután fölkereste őket, egészen zavarba ejtették azzal a családias, szinte szertartásos csenddel, amely a lakáson kényelmesen elterjedt. Nem szólt már a zongora és a levegő nem volt teli vidám kuplék tarka foszlányaival. A jellemszínész a selymes, nőies pamlagon valósággal feszengett, köszörlötte a torkát, meghatottságot, sőt lelkiismeretfurdalást is érzett. Lassankint azonban beletalálta

magát a különös helyzetbe, beszédesebb, vidámabb lett és mikor este haza akart menni, nem eresztették el. A lakásadó asszonyával úgy is hadilábon állt, szívesen aludt tehát náluk. Idővel a látogatásait annyira megszokták, hogy minden feltűnés nélkül maradhatt ott... örökre. Neki még tróf euma sem volt, amivel feltűnővé tehetné volna az átköltözést. Egész vagyona, piszkos gallérjai, néhány jelmeze a lakásadó asszonynál maradt zálogban.

Minderről a bonviván idejekorán értesült. Egy héttig folyton lesütött szemmel járt-kelt, rossz kedve volt és azt hitte, hogy az emberek ujjal mutogatnak reá a háta mögött. Erezte, hogy őt kötelesség terheli Baltazárral szemben, jobban, mint a többit és addig nem volt nyugta, míg a sápadt, nyurga fiút meg nem látogatta.

Mind a hárman a selyempamlagon ültek. Jobbra balra a komikus és a jellemszínész hosszúszerű pipából fújták a füstöt, középpütt Baltazár ült és fennhangon olvasott a tanulókönyvéből.

A bonviván szíve csordultig tele lett és az ablak felé fordult, hogy a kibuggyant könnyecseptet titokban kitörülhesse. A három színész sokáig hallgatagon nézett egymásra és mikor a bonviván egy elhatározott mozdulattal ledobta magáról divatos gallérvöndögét, ebből megérezte a közös, de néma elhatározás:

— Nem hagyjuk veszni a Szellő Rózsi fiát.

Így történt, hogy Baltazárt egy napon a fehérabroszos asztalnál három nevelőapa vette körül. Valami

refektórium csönd és bonhómia uralkodott ebben az ebédlőben, amelyet a három jóképű, tisztára borotvált arc sugárzott be.

Baltazár úgy érezhette magát, mint valami mesebeli herceg a nevelő papjainak finom mosolygása között. Az evőeszközök ragyogtak, a tányérok tükröztek és a boros üvegek mulatságosan színes foltokat vetettek az abroszra. És egy dolgos, érdes, de tiszta kezű leány, akinek feltúrt ujja alól kívánatos fehér bőre kandikált ki, tett-vett a poharak közt. Ha Borbála néha háttal állt az asztalnak és súlyos tömött kontya alól ép, üde nyaka látszott, a borotvált arcok szemének iránya többnyire egy ponton találkozott össze. Baltazár figyelme az sem kerülhette el, hogy ha Borbála valamelyikük mellett állt, kedvteléssel nyúltak a pohárhoz, mert e közben végigcsúsztathatták a kezüket a leány gömbölyű, ringó csípőjén. És néhányszor rajtakapta Borbálát, amint a benyílóban háttal egy sarokban húzódott meg, hogy a két fallal és összefont karjával mosolyogva védekezzen egy támadás ellen, amelyből a fiú már csak annyit láthatott, hogy a nevelőapa némi zavarral a fogásra akasztotta gyorsan a kalapját. Baltazár még nem volt elég okos hozzá, hogy mindent értsen, de elég okos ahhoz, hogy mindent kiszínezzon.

A nevelőapák különben igen szigorúan és komolyan viselték a tisztjuket. Vigyáztak egymásra és a fiúra, hogy rossz példát ne lásson, főként pedig ne kövessen. A gyöngéiket odahaza, amennyire lehetett, elpalástolták; a fiút rendre, pontosságra, engedelmességre

szorították; elővették a könyveit és olvasgatták, sőt ahol megértették őket, jó emlékezetükkel meg is tartották. Megtanultak kitűnően latinul deklinálni, konjugálni és hézagos középiskolai emlékeik bámulatos erővel támadtak fel. Baltazár játszva tanult köztük, mert vele együtt tanultak ők is, az okos, értelmes és jó memóriájú emberek kedvtelésével.

A három nevelőapa tökéletesen boldognak érezte magát a tisztos családi körben, ahol asszonyi kéz tartott rendet, alázatos, békés csendet, hogy mindig szinte megtisztulni érkeztek haza. Tetszett nekik ez a szerep, amelyet kitűnően játszhattak meg és amelyet saját maguk is élveztek. Lehet, hogy aggodalmasan gondoltak a jövőre, amikor Baltazár felnőtt, emberré lesz, megházasodni kíván és a csöndes fészek magától szétfoszlik.

Pedig Baltazár nőtt és fejlődött. Csinos, karcsú fiatalember lett belőle, akinek a lelke tele van minden széppel és jóval, amit odahaza oltottak beléje a világ legszegényebb és leglelkesebb emberei. Jární, mozogni, beszélni könnyen és ügyesen tudott, mert ráragadt nevelőapáinak élénk arckifejezése, képzett, szinte stilizált beszédmodora. Bármelyik társulat elfogadhatta volna őt kezdő hősszerelmesnek. De mégis hiányzott belőle valami, ami a férfit teszi. Nem mozdult meg benne az ambíció. Alázatosan és engedelmesen várta, hogy mit fog vele csinálni az élet, amelyet még egyáltalán nem ismert.

— Színész akarok lenni, — jelentette ki egy napon a családban.

Egyszerre három ember ugrott fel erre a szóra és szinte kórusban kiabáltak dühösen:

— Színész ? csavargó ? éhenkórász ? naplopó ?

— De hiszen maguk is azok, — vetette vissza szerényen Baltazár.

— Épp azért tudjuk! — felelték vissza.

A fiú ezidőtájt lett huszonegy éves. Az apák embert akartak belőle csinálni. És ezek a bohémek, akik inkább éhen haltak volna, semhogy kijárjanak maguknak valamit, addig alkalmatlankodtak előkelő embe-reknél, amíg Baltazárnak egy édes, kellemes kis hivatalt nem szereztek.

Mikor a fiú először ment hivatalba, alig győzte magát kiszabadítani az apák ölelő karjai közül. Mind könnyeztek és néma csókkal kívántak szerencsét. Talán el is kísérték volna a hivatal küszöbéig, hogy baja ne essék.

Baltazár bevonult a hivatalába, az apák pedig komoran, ünnepiesen összeültek a selyempamlagos szobában. Mindnyájan meg voltak hatva, alig tudtak szóhoz jutni, míg a bonviván erőt nem vett magán és így nem szólt:

— A fiúnak immár hivatala van. A katonasággal sincs többé már baja. Meg kell házasítani.

Kínos csönd támadt. A kérlelhetetlen gondolat, amely valamennyiük szívéen feküdt, ki volt mondva. Hét évvel lettek öregebbek azóta, amióta valami néma, vonzó erő következtében benépesítették a Szellő Rózi gyöngéd, bokrétaillatú lakását. A hét év valóságos nyárs-

polgárokká változtatta őket, a szokásaik már megkívánták a csöndes, békés együttélést. De tudták, hogy amint Baltazárt megházásítják, a közös háztartásnak semmi összefüggése, semmi kapcsa, semmi értelme nem lesz. Szerte fognak széledni, talán el is fognak zülleni, mert ahhoz, hogy új életet újra kezdjenek, nem volt elég kedvük. És szomorúan ültek együtt. A komikus sóhajtott fel először:

— Takaros, tisztos, okos polgárleányt kell neki választani.

És ebben mindnyájan megegyeztek. Sőt, mikor jobban meggondolták a dolgot, még arra is rájutottak, hogy mindhármuknak van egy-egy leányismerőse, akiből kitűnő feleség, gondos háziasszony válnék, akit talán maguk is elvettek volna, ha nem kellett volna az asszonyt Thespis bolond kordéjához csatolni. Színesznek nem való feleség.

Először a komikust mozgósították, hogy menjen háztűznézni. A komikus el is ment egy régi szállásadója-hoz, egy becsületes pénzbeszedőhöz, akinek Rozália nevű leányára huszonhat tavasz mosolygott. Lesütött szemű, lefésült hajú, jószívú és félénk, szemérmes beszédű hajadon volt. Az aggszűzességtől csak piros arca választotta még el, de meglátszott rajta, hogy az első csókkal a világ egyik legbájosabb asszonyává lehet őt varázsolni. A színész nem a leánnyal beszélt, hanem az apjával.

Így történt, hogy Baltazárnak odahaza egyszerre csak egy tömzsi, tövises képű urat mutattak be, a pénzbe-

szedőt, aki mögött egy durcás, fonnyadtképű hajadon lépett be. Baltazár legalább így látta.

—Rozália leányom, — hangzott a bemutatás. Baltazár a szeme szögletéből vizsgáló pillantást vetett a leány bábúszerű mozdulataira.

—Fából van, — mondta magában és kellemetlenül érezte magát, mert sejtette, hogy gonosz helyzetbe került. Alig váltott néhány szót a leánnyal, bárhogya is igyekezett rajta a pénzbeszedő, hogy lelkesé tegye a társalgást. A hosszú, falábú, meg a tövises szakállú apja nemsokára távozott is.

—No, hogy tetszik? — fordult a komikus felcsillanó szemmel Baltazárhoz.

— Fából faragott apáca, — felelte őszintén a fiú.

A komikus elkomorodott, bosszúsan hallgatott és csak jó idő múlva szólalt meg:

— Igazad van. Vén is. Nem hozzád való.

Ezzel elment hazulról és csak késő este érkezett vissza. Másnap is ép, hogy csak aludni tért meg. Harmadnap szavát sem lehetett venni. Negyednap egészen kimaradt. Nem is jött többé vissza. Még a trófeumáért se maga jött el, hanem csak elküldött érte. A komikus különös viselkedésének sajtáságos oka volt: elvette feleségül a pénzbeszedő szemérmes Rozália leányát.

A csöndes ebédlőben üres maradt a széke és a két színész komoran hallgatott. Valamibe nagyon elmélyedhettek. Még a Borbála rengő-ringó csípője sem tette őket jobbkedvűvé.

— Afff . . . ene egye meg, — szólt a jellemszínész

és eltolta a szájától a hosszúszerű pipa csutoráját. — De keserű ez a dohány ... — És némi kevés logikai kapcsolattal tette hozzá: — Magának szerzett feleséget ... a huncfut!

Baltazár nem volt jelen, különben elmosolyodott volna. A jellemszínész bátran folytathatta:

— Tenni kell valamit. Ez így nem maradhat. Magam fogok leányt felhajszozni, ha kell, a föld alól is.

Csak a szomszédba kellett mennie, ahol egy virgonc, pisze leány nyiszálta a pulton hosszú késsel a kerek kenyereket. Az apja lőcslábú pék, de jómódú ember volt.

— Ezek megbecsülik a diplomás hivatalnokembert — gondolta magában a jellemszínész és szóbaállt a pohos pékkel. A diskurzusnak az lett a vége, hogy másnap Baltazárnak magának kellett kenyérért mennie a boltba, ahova máskor Borbála járt.

A pékéknél nagyon előzékenyen fogadták Baltazárt, betessékelték a belső szobába, ahol váratlanul a jellemszínészt pillantotta meg. A virgonc, pisze leány nem nagy hatással volt Baltazárra, az arca olybá tűnt fel előtte, mint valami bohó kolompér, amelynek a közepén fiaorra nőtt. Igen kellemetlenek voltak egymáshoz, úgy, hogy végre Baltazár fogta a kalapját és kiszabadította magát a félszeg helyzetből.

Ebből baj lett. Mert a jellemszínész úgy megharagudott Baltazárra, hogy többé nem tette be a házába a lábát.

— Annyi bizonyos, — magyarázta a bonviván Bal-

tazárnak — hogy szégyenbe hoztad őt és joggal haragudhatik rád. Hogy is lehet az, hogy ha téged háztűznézőbe visznek, egyetlenegyszer sem nézel a leány arcába.

— Mert rút volt, — felelte elkeseredetten Baltazár.

— Nem is lehet olyan rút, mert nemsokára feleségül veszik.

— És ki az a bolond? — kérdezte Baltazár.

— Ki ? Ki ? Hát az, aki érte ment . . . Baltazár felkacagott.

A bonviván azonban bosszús és elkeseredett arcot öltött.

— Nem úgy van az, fiam — morgott. — Mi a legjobb akarattal szerzünk neked tisztességet, jóra való ismeretségeket, te pedig valamennyit a nyakunkon hagyod!

— Hát tehetek róla?

— Nekem is lett volna egy kedves leányismerősöm, akit igaz lélekkel ajánlhattam volna neked hitvestársul . . . Nem bántad volna meg!

Baltazár mosolygott.

— Hiába vigyorogsz, — fakadt ki a bonviván. — Én nem megyek el háztűznézőbe, hogy magam ragadjak ott! Én nem csinállok a magam nyomorúságából más nyomorúságát is!

Az utóbbi szavakat már a képéből kikelve kiáltotta. Baltazár csillapítani próbálta:

— Édes apukám, én nem tehetek róla, hogy maguk olyan leányokat választottak, akik nem nekem, hanem maguknak tetszetek!

A bonviván meghökkenve nézett végig a fiún. Ez volt az első férfias, kemény szó, melyet az ajkáról hallott.

— Gyerek! — mondta szigorúan Baltazarhoz — boldod akarsz elkövetni! . . .

Látszott a színész arcán, hogy apai aggodalommal van eltelve. Mint valami művész, féltette a munkáját, hogy a végét más fogja elkontárkodni. Most már érezte, hogy a fiú jövőjeért a felelősség egyedül reá hárul. Abból a módból, ahogy a kalapját feltette, ahogy elindult, ahogy elmélyedt magába, Baltazar tudta, hogy hová indul a bonviván . . .

És mikor magára hagyták, a fiú elkezdett tűnődni. Esteledett már, az ablakon át bús, hajladozó árnyékok suhantak be, amelyek még mélyebbé tették az elhagyott szobát, hol a selymes pamlag olyan árván állt karcsú, reszkető lábain.

Egy húr az ódon zongorában megpattant.

— Nem jön többé vissza! — sóhajtotta Baltazar és a bonvivánra gondolt, aki úgy fog járni, mint a többiek...

Rettenetes egyedül valóság! Es érezte, hogy napról-napra mindinkább egyedül lesz. Arcok, hangok, tréfák, dalok nélkül . . .

Künn a konyhában megmozdult valami. Csörömpölés hallatszott. És egyszerre eszébe jutott Borbála. Láta súlyos, tömör, szőke haját, amely alól ép, üde nyaka villant ki, hófehér, pihés karját, amelyen megfeszült a feltűrt ujj, széles, erős, munkabíró hátát, duzzadt kebelét, ringó csipejét. Hét évi ifjúságán át mind-

ezek nyomtalanul suhantak el, pedig a szemek irányából, a kezek mozdulatából sejtette, hogy mind ennek nagy jelentősége van az életben. Most a lágyan simogató, vagy élvetegen markoló kezek emléke felébredt benne: az ujjak különös, jóleső reszketése valósággal rámutatott arra, hogy hol keresse a boldogságot.

Csengetett.

Alázatosan, jóságosan, mint mindig és friss egyszérsőségében belépett Borbála. A derengésben még lágyabb, kívánatosabb és kihívóbb volt minden fehérsége.

—Borbála, — mondta sajátóságosan monoton és mégis feltűnő hangon Baltazár — nincs idehaza senki?

—Nincs és nem is lesz, — felelte a leány szomorúan. A fiú csodálkozott, hogy kitalálta a gondolatát.

—Magunkra maradtunk, — szólt Baltazár és könny szorongatta a torkát.

—Én hű maradok az ifiúrhoz, — mondta őszintén, melegen, kissé anyásan a leány.

—Borbála, — reszketett a fiú hangja. — Légy a feleségem!

A leány meghökkent. Dermedten állt ott, mintha egyszerre elakadt volna benne az élet. A sötétben szerencsére nem látszott, hogy a szeme mereven és csúnyán kidülledt, az ajka leleffedt. A sötétben egyetlen nesz nem hallatszott. . .

— Légy a feleségem! — zengett újra a különös szó, de most már tisztán, bátran. Borbála térde megroggyant. A leány a földre hullott, a kebeléből csak csuk-

lásszerű sírás fakadt ki néha és sűrű könnyei a fiú cipőjére omlottak. De felébredt benne a szolgáló és a szakajtókendővel gyorsan, alázatosan és szerelmesen törülgette a cipőket. Baltazár a leány gömbölyű nyakára tette a kezét és a keze táncolt, reszketett.

— Leszel-e a feleségem? — kérdezte lágyan, halkán, mint a légy zümmögése.

A leány torkán csak hangfoszlányok törtek elé:

— Nem érdelem ... ne tréfálg . . . árvalány vagyok . . . én is . . . árva ... Ó, nagyságos ifiúr!

Baltazár didergett a címzésre:

— Ne mondd nekem, hogy „nagyságos ifiúr . . .“, mert akkor én nem mondhatom neked: „édes feleségem ...“

Borbála zokogva felcsuklott és mivel nem bírta többé magával, kisietett a konyhába.

A fiú megdöbbenve, földhözgyökerezve állt ott. A szobába behallatszott a Borbála zokogása.

— Mi az? — harapta az ajkát Baltazár. — Sír. Fáj neki.. .

Künn a konyhában a zokogás alábbhagyott, mint ahogy a sűrű eső elhalkul és mind csendesebb lesz.

Baltazár fülelt... A konyhában mély csönd volt... És egyszerre, mintha megkönnyebbült kebel felfohászodása volna, egy pajzán dallam, inkább zümmögés, alig hallható, szivárgott át a konyhából.

Borbála dalolt. Dalolt, hogy a szíve meg ne repedjen .. .

— Megyek és megcsókolom.

A BÁBSÜTŐ

Régesrégen, mikor a legények még befönték a hosszú hajukat, élt egy bábsütő. Halovány, bitringes ember volt és fiatalabb korában sokat imádkozott. Ő mártotta a templom számára azokat a hosszú viaszgyertyákat, amelyek a Mária kis oltárán lobogtak. Néha órák hosszat eltérdelt az oltár előtt és nézte a lángokat, amelyek körül a tömjénes, sűrű levegő finom fodrokban táncolt. Már akkor azt beszélték róla, hogy nem a Szűzhöz imádkozik, hanem a maga ármányos mesterségén törí a fejét. És szép virágvasárnapján egyszer csak beállított a paphoz hét szál rőfös gyertyával, amelyek olyan vastagok voltak, mint a csemetefák dereka. A pap csak nézte a hét szál gyertyát és elállt szeme-szája a csodálattól, mikor látta, hogy picí vérvörös rózsák vesszeje és a halovány kék délignyító vékony indája hajlik, tekerződik a gyertyaszálra. Mindez viaszból volt, de még a virágok, levelek szaga is olyan volt, mint az igazié. Az öreg pap szeme könnybelábadt és megölelte a bábsütőt:

— Te vagy, fiam, az én nyájam leghívebb báránya.

Karácsonyra megint beállított a bábsütő a paphoz és ezúttal kis betlehemi jászolt vitt. A pap szeme felragyogott. Mert bár viaszból volt az egész, a szamár, a juh, a tehén olyan volt, hogy szinte meg lehetett volna őket simogatni és a három királyok pogány pompával hajlongtak a kisdéd előtt. De menten elborult az öreg pap szeme, mikor a Szűzre esett pillantása.

— Fiam, fiam, — mondotta szomorúan, — istenkísértés az, amit művelsz. Mert bár szakasztott ilyen az a faluvégi szóbeli néember, aki Belzebub fattyat szoptatja, de az Istenanya képe nem ilyennek látszik az igazi keresztény előtt.

A viaszasszony keblére és a pufók kisdédre ráesett a betlehemi csillag fénye. Ez a csillag igazán ragyogott a jászol felett és igazi sugarakat szórt, vakítóbban, mint a gyémánt, de a fénye nem a gyertya lángjától eredt.

— Fiam, — kérdezte a pap kíváncsian, — honnan szerezted ezt a világot, amely hideg és meg nem fogható, mint a mocsár lidércfénye?

A bábsütő nem felelt semmit, elsápadt és rejtelmesen mosolygott, hogy a szeme szinte úgy villogott, mint az a titokzatos fény, amely a betlehemi csillagot pótolta.

—Hol loptad ezt a lángot? — kérdezte szigorúan a pap és hogy az ember újra nem felelt semmit, összekulcsolta a kezét és halkán szólt:

—Eladtad a lelkedet a sátánnak.

És össze akarta törni az istentelen jászolt. De a bábsütő elkapta tőle és elmenekült vele. Az öreg pap nem

tehetett mást, mint hogy tömjénnel háromszor is megfüstölte a helyet, hol a bábsütő állt.

Ezentúl a bábos már csak a gonoszok útját járta, amely a faluvégi házhoz vitt, ahol a szóbeli néember lakott.

A falu végén kicsi zsúpfedeles ház állt utolsónak. Azontúl az út szekérnyoma a végtelen mezőség felé vitt. A ház vályogból volt, valamikor cigányoké lehetett és csak az utcára nyíló fele volt bemeszelve. Az esőverte falon, melyet rég nem meszelhettek, ákombákomok voltak, aminőket katonák szoktak firkálni, mikor átvonulnak egy-egy falun. Lovas vitéz, amilyent a gyermek rajzol, alatta az 1809. évszám, odább esetlen vonásokkal árvácska volt rajzolva, mellette az „á moi“ betűk, amiket a magyar faluban senkisémm értett, ha csak a mindentudó doktor nem, aki nagy teknősbékás ókularéján keresztül már valószínűleg ki is betűzte a „pensée — pensé á moi“-t, a régi francia charadeot . . .

Ebben a házban lakott Eszter, a szóbeli néember. Az emberek bár messze elkerülték, mégis kíváncsian vetettek egy-egy pillantást a gyomos udvarra, hol néha fényes délben is kibontott hajjal ült Eszter. Sűrű, borostyánszín hajának zuhatagja ilyenkor csábítóan ragyogott a déli verőn; az arcát ritkán lehetett látni, mert a fejét többnyire lehorgasztotta. Hanem annál inkább villogott, vakított fehér kebele, amelyhez egy pufók csecsemő piros ajka tapadt.

Erről a gyermekről sokat beszéltek a faluban. A pap

nem akarta megkeresztelni, mert az anyja pogány, idegen nevet akart neki adni. Még négy éves korában sem érte kis göndör fejét a keresztvíz, de azért odahaza Percivalnak hívták, a faluban pedig Belzebub fattyának, mert ott, ahol apró Jóskák, Jancsik, Pisták fürödtek az út porában, senki sem vette volna ajkára azt az istentelen nevet, amelyet ki sem tudtak volna ejteni.

És hogy a gyerek ezt a furcsa nevet viselte, annak meg volt a maga oka. Eszter egy napon levelet kapott idegen országból, idegen írással, amelyet csak az öreg doktor tudott elolvasni. A francia levélben a cifra Murát herceg ezredének egyik Jean Muguet nevű szerzsánja küldött millió, meg millió csókot Eszternek és a lelkére kötötte, hogy a gyermeket Percivalnak keresztelje meg. Azt is írja, hogy megint háborúba kell mennie, de mihelyt vége lesz a hadjáratnak és az egész világ a Grand Napoleon lábai előtt fog heverni, akkor visszajön a faluba és tábornoknévá fogja tenni Esztert. Mert, írta, a Napoleon hadseregében nem ritkaság, hogy szerzsánok máról-holnapra tábornokká lépnek elő. „Ton petit general“ ez volt a levél aláírása. Eszter, bár százszor is lefordította magának és ezerszer is megcsókolta, nem értett a levélből semmit.

A világból sem értett nagyon sokat. Még gyermekleány volt, bár a falubeli legények már incselkedtek vele, mikor egyszerre trombitászó harsant meg a falu végén. Egy sereg idegen lovaskatona csillogott-villogott a porfelhőben, amit a lovak lába vert fel. Az emberek össze-vissza futkostak és izgatottan kiabálták:

— A franciák, a franciák.

A katonák mindjárt ott is maradtak a faluban és ki ide, ki oda szállásolta be magát. Két napig és két éjjelig laktak csak ott. Az Eszterek udvarára is került egy katona. Nagy, barna arcú legény volt, akinek a haját elől, amennyire a tollas csákó alól kiért, világosszökére szívtá a nap, míg a fejbúbja barna volt. Porosan, harciasan, délcegen és sötéten pattant az udvarra, mintha a fergeteg hozta volna, csak a kék szeme nézett szelíden elé a viharverte ábrázatból.

Es Eszter holdvilágos éjjeleken gyakran látta maga előtt ezt a jóságos szemet, gyermeke apjának a szemét, amelynek kisebb mása fel-felragyogott hozzá, mikor Percival bölcsője fölé hajolt. Az a két nap és két éjjel titokzatos és érthetetlen volt előtte. Elvonult felette, mint nyáron a villamos méhű felleg, mely néha áldást, néha jéghideg átkot szór a mezőre és néhány percig tartó hatását éveken át megérzik az emberek.

Lassankint azt látta, hogy az egész világ elfordul tőle, úgy, hogy mikor a gyermeke megszületett, csak egy vén cigányasszony állt mellette. Az öreg édesanyja már rég ágynak dült és a leánya szégyene csakhamar sírba is vitte. Eszter egyedül maradt a szomorú viskóban, ahová csak akkor ért az öröm egy sugara, mikor levél érkezett idegen országból, csaták zajából. És valóságos áldás volt a házra az öreg doktor, aki ezeknek a furcsa leveleknek a nyelvét ismerte.

A bábsütő addig-addig járkált el a faluvégi ház előtt, amíg egyszer csak jó nagy darab mézeskalácsot nem tett a zsebébe. És mikor újra elment a viskó előtt, a kis Percival épp a ház előtt lévő padkába fogózva próbált járni. Az anyja ott gubbasztott a padka másik végén. A bábsütő odalépett a gyermekhez és a kezébe nyomta a kalácsot. Azontúl, ha a falu végén járt, mindig vitt magával a mézes süteményből, hogy odaadhassa a szegény kis porontynak.

Lassankint az anyjával is szóba állt, pedig a pap in-tette tőle. Es idővel már többet járt a faluvégi ház tá-jékára, mint a templomba. Ekkor kezdett a rossz útra térni. Már nemcsak a nappalát, hanem az éjjelét is ott töltötte a szóbeli személynél és egy napon egészen hoz-zája költözött. A kis udvaron mártogatta a gyertyákat, sütötte a mézzel csinált kalácsot, vagy gyönyörködött a méhekben, apró kis munkatársaiban. A templom számára már nem fogadták el a munkáját, az iparosok azonban vették a gyertyáját, mert olcsón adta.

Furcsa ember volt ez a bábsütő. Henye, álmodozó, magával nem törődő. Hónapszámra nem dolgozott egyáltalán semmit, hanem haszontalansággal bíbelő-dött. Mindenféle gépei és szerszámai voltak, amiket az okulares doktor is megcsodált. Sőt mikor azt a hideg fényt kitalálta, amellyel a jászol betlehem-i csillagát vi-lágította, több éjszakán át összebújtak az okulares dok-torral és hajnalig is égett a gyertyafény az ablakukban. Nyilván az ördöggel cimboráltak, vélték a falubeliek. A szóbeli személy átka az orvosra is áthárult, már hozzá

sem fordult senki tanácsért, úgy, hogy az öreg éhen halhatott volna, ha meg nem könyörül rajta a mézesbábos. A házába vette és azontúl az ördög három szövetségese, meg a Belzebub porontya egy fedél alatt laktak. Az emberek pedig keresztet vetettek, valahányszor elmentek az ablakuk alatt.

A bábsütő, mikor már sok ember számára kellett kényeret keresnie, — mert a szóbeli némbert is ő tartotta — minden erejével elkezdett dolgozni, úgy, hogy Mihálynapra, mikor a mesterek az első gyertyapecsenyére gyűlnek össze, mert azontúl esténként gyertyavilágnál kell dolgozniok, ezerszámra volt már kész mártott gyertyája, amin jó pénzért túl is adott. De mikor a pénz kifogyott, a bábsütőnek nem volt kedve többet dolgozni. Karácsonykor már javában koplaltak és néhány könyörületes szomszéd adott nekik korpakenyeret meg kukoricamálét. Az egyiknek el is árulták, hogy a doktor meg a bábsütő olyan szerszámon dolgoznak, amelylyel az egész világot el lehet pusztítani és amelyet el fognak küldeni a nagy Napóleonnak, aki gazdag emberré fogja tenni őket.

Ekkor érkezett a házba megint egy levél idegen országból. A Murát herceg vitéz szerezsánja jelentette benne, hogy a francia sereg Oroszországba ment és nemsokára Moszkva alá fog jutni. Nagy késéssel érkezett a levél, de nem csoda, mert nagy utat is tett meg. Karácsony után már a kis faluban is tudták, hogy a nagy Napoleon serege elpusztult Oroszországban és hogy a császár maga is csak nagy bajjal tudott egyedül Parisba visszajutni.

Eszter sokat sírt ezekben a napokban, úgy, hogy az öreg okulares doktornak kellett őt megvigasztalnia:

— Még minden jóra fordulhat, Eszter. Lehet, hogy ő is megmenekült. Várjunk. Van időnk. És ha azután nem jön elé, ha nagyon soká kell reá várni, van itt egy nagyon becsületes, nagyon jó ember, aki téged, Eszter, feleségül fog venni és gyermeked istápolója lesz, mintha az édesapja volna.

Eszter sírt és a bábsütő arca még halaványabb lett. Nem tudta, örüljön-e, vagy búsuljon a hírek, hogy a Murát vitéz szerezésánja alkalmasint odaveszett Oroszországban, így reménye lehetett arra, amit eddig lehetetlennek hitt, de viszont bűnösnek, alávalónak érezte magát, ha titokban örvendett egy derék ember halálán. Es amilyen gyöngé, viaszszívű ember volt, az Eszter szomorúságát mélyebben érezte, mint a saját kegyetlen, irtózatoss örömet.

Lassan kitavaszkodott és a mezőről eltakaradott a hó. Már csak gyöngé pasztákban feküdt a fekete földön, amely majd kicsattant a tavaszi örömtől. A zsupfedőn is csókolgatta a verőfény a havat, amely víg patakokban csoronkált a nádszálakról. A mező felől meleg, lázas leheletet hozott a szellő.

Es egyszerre kip-ko-kop ... az ablak alatt apró sebes kopogások hallatszottak. Eszter fölneszelt és kinézett az ablakon. Csak egy katonasipkát látott és felállt, hogy megfogja a szívé, amely ki akart szakadni. A barátságos kopogások egyre közeledtek, úgy, hogy mi-

kor az öreg doktor a pitvarajtón kidugta az orrát, meg kellett fogóznia az ajtófélfában.

— Mon Dieu, c'est vous! — szólt rá egy ismerős, rég hallott hang. És az öreg csak nézett és egyszerre szótlanul a nyakába borult Jean Muguet szerezsánnak. Nagy elérékenyedésében egészen elfelejtette a francia grammatikát. És hogy mind a ketten felocsúdtak az ölelésből, a szerezsán nyugtalanul kérdezte:

— Et ma mie ?

Az öreg csak intett, hogy semmi baj és hogy Eszter benn van a szobában, de a katona szomorúan mutatott a lábára:

— Un petit malheur!

A hosszú kabát alól egy faláb látszott ki.

Ekkor jelent meg Eszter a küszöbön. A falábat nem látta, csak az arcot, a szelíd, kék szemet, amelynek kisebb mása benn szundikált a szobában. Űgy rémlett neki, mintha az arca megváltozott volna, vagy talán ideje sem volt jobban megnézni . . . akkor? Es a pillantása önkéntelenül egyszerre a falábara esett. Csak kicsit reszketett meg az ajka, remegett meg a szeme és sírva-vigadva ölelte át a hosszú szerezsán nyakát, így lógott percekig ott, míg a doktor meg nem szólalt:

— BeszéljeteK is már végre.

És ekkor megeredt az a furcsa beszélgetés, félig franciaul, félig magyarul, amelyet az öreg doktornak néha nem is kellett tolmácsolnia, mert egy-egy pillantásukból, mozdulatukból kölcsönösen kitalálták egymás közölni valóit. És amikor ez sem volt elég, akkor újra

összeölelkeztek és azon a világnyelven beszéltek, amely csókból és könnyből van összeforrasztva.

És a kis ágyban egyszerre megmozdult valaki, akit eddig nem vettek észre. Eszter rámutatott és csak ennyit tudott mondani:

— Percival!

Ebben a szóban benne volt három esztendő minden kínja és minden gyönyörúsége. A szerzésán pedig fölkapta a gyermeket és magasra tartotta, mint a zászlót a nagy csaták hevében. És ahogy így diadalittasan állt a szoba közepén, egyszerre belépett a bábsütő.

Csak körül kellett néznie a szobában, hogy egyszerre mindent megértsen. Senki sem mert egy szót sem szólni, sem tolmácsolni. És a bábsütő, amilyen gyöngye szívű legény volt, jobban átérezte az Eszter örömét, mint a saját sajtó szomorúságát.

Odalépett a szerzésához, megrázta a kezét és egyszerre csak elkezdett könnyezni.

*

És egy álmatlan éjszakán, mikor a szerelem kínos gyönyörúségével virrasztott a hamvadó, olvadó, csurdogáló gyertyaszálnál, újra elébe tűnt az ő gyötrelmes, édes szerelme minden szimbólumával. És egyszerre felébredt benne a művész.

A barna tésztából, mely alaktalanul hevert előtte, csinált először egy szép mézeskalácsos leányt, aztán egy lovaskatonát, meg egy bölcsőbeli gyermeket és szépen kiformálta, cukorral kihímezte az öreg doktor jószágos okuláréját is. Végül csinált mézesbábból egy

szívet, amelyre titkos jelekkel ráírt mindent, amit ezen az éjszakán csak gondolt.

És mikor csordultig volt a szíve gyönyörűséggel és gyötrelemmel, megrepedt. De ott maradt az asztalán a leány, a huszár, a bábú, az okuláré és a szív . . .

Így mesélte ezt nekem egy százéves anyó valamikor, valahol, egy vásáron, mikor ponyva alatt szalagos, pruszlikos leányoknak és zsinóros, bokrétás legényeknek árulta a mézesbábot. Én magam sem hittem el.

A JEGESMEDVE

Sokáig kellett keresni az öreg korhelyt, amíg megtalálták. Egy külvárosi zugkávéházban, ahol kupecsek mulatnak, a tizenkettedik pohárka szilvóriumnál tartott és ép azon tűnődött, hogyan ugorhatná át a babonás tizenhármasszámot. Egyszerre egy kopasz, de fiatal ember állt meg előtte, mélyen meghajolt és halkán beszélni kezdett. Az öreg türelmetlenül intett a kezével, hogy nem hallja. A fiatal úr felemelte a hangját és harsányan kiáltotta:

— Szíveskedjék hazafáradni. Fontos ügyről van szó.

Az öreg feltápáskodott, amire két úr gyorsan karonfogta és tiszteletteljesen bár, de erélyesen kiteszkolták a kávéházból, beemelték egy egyfogatú kocsiba, amely odakünn már várakozott rájuk és elhajtottak vele.

A gázlámpák épúgy világítottak, mint máskor, az emberek époly egykedvűen járkáltak, mint egyébkor, pedig a kocsiban a század egyik legnagyobb lírikusát vitték, összesen tizenkét verset írt, a tizenharmadikkal mintegy harminc év óta volt adósa a halhatatlanságnak. A kiadóknak minden különösebb ünnepi al-

kalomkor eszükbe jutott a nagy lírikus és ilyenkor heteken át üldözték, hajszolták, hogy írja meg végre azt a híres tizenharmadik verset. A legravaszabb hazugságok, körmönfont csalafintaságok révén, mindig kiszabadult a karmaik közül. Eleinte még pénzt is szedett fel tőlük, de azok lassankint kiismerték és többé egy garast sem hiteleztek neki.

Az öreget a kocsi rázása kissé magához térítette. Haragos, rosszkedvű lett, mert azt hitte, hogy gaz ármány készül ellene és akár személyes szabadsága megsértésével is, de ki akarják belőle csiholni a tizenharmadik verset. Amikor felértek a költő lakásába, a kopasz úr végre megmagyarázta, hogy miért rabolták el a kávéházból.

— Uraságnak — mondta, illetve kiabálta — most adják ki újra verseit díszkiadásban, amelynek minden egyes példánya háromszáz koronába fog kerülni. Selyemre fogják nyomni a verseket, amelyeket legelőkelőbb művészeink illusztráltak. A versek előtt ki akarják adni uraságod arcképét, amint íróasztala előtt ül és „A halott kezét“ írja.

Nagyon mulatságos ember volt ez a fotográfus, aki így beszélt, úgy, hogy a költő sem tudott megharagudni rá.

— Hát hová üljek? — kérdezte kissé gúnyos mosolygással, és lecsavarta a kis petróleumlámpást, amely éktelenül füstölni kezdett.

A fotográfus szájalommal, sőt egy kis megvetéssel nézett végig a szobán, a fejét rázta és így szólt:

— Ez a helyiség nem alkalmas a fotografálásra. A közönség nevetne, ha a pompás és drágaköves díszmű előtt egy ilyen hónapos lyukban ülne a híres költő.

A nagy lírikus kissé megsértődött:

— Uram, nappal ez a szoba egészen csinos. Szabadon beléje süthet a Ferencváros napja. Harminc esztendő óta ebben a szobában lakom és nekem becsesebb, mint a gazdagok porfir-palotája.

Az a fiatal újságíró, aki harmadik volt ennél a beszélgetésnél, felütötte fejét a „gazdagok porf ír-palotája“ kifejezésre. Ez a frázis, amit azóta ki tudja hány ezer kis nyöszörgő poéta koptatott el, mint drágakő ragyogott a költő hatodik versének, a „Gyémánt-álmok“ negyedik strófájában. Szerette volna közbevetni, hogy az utókorra nézve sokkal érdekesebb volna, ha a költőt történeti hűségű környezetében örökítenék meg, de a fotográfus volt most az úr és így szólt:

—Eljönnénk nappal is, de uraságod tudvalevőleg este hat órakor szokott az ágyból felkelni.

—Igaz, — gondolta magában az újságíró és eszébe jutott, hogy a nagy lírikus kritikusai ebből az életrajzi adatból messzemenő következtetéseket vontak, az egyik egyenesen „az éjszaka költőjének“ nevezte őt és kimutatta, hogy még napsütéses verseiben is a hold világít.

A fotográfus kétségbeesve nézett körül. De egyszerre csak pattintott az ujjával, mint akinek kitűnő ötlete támadt, félig hangosan odasúgta az újságírónak: „Kérem, el ne eressze a világért sem“ és elrohant. A költő

és az újságíró egyedül maradtak. Sokáig hallgatagon nézték egymást, de az újságíró végre egyet köszörült a torkán és az öreg fülébe hangosan mondta:

— Egyik lelkes tanítványa vagyok a nagyságos úrnak.

Az öreg szeme kerekre nyílt és rábámult az ifjúra. Az serényen a zsebébe nyúlt és egy papirosívet vett elő, hogy szó nélkül átadja a költőnek. Az öreg nem sokáig habozott, a lámpához vitte az ívet és elkezdte olvasni. Nagyon közel tartotta az orrához az írást, de szemüveg nélkül betűzte a sorokat. Elolvasta őket sokszor és egyre nagyobb lett a zavara, irult-pirult és törülgette az izzadt homlokát. Harminc év óta először esett meg vele, hogy eléje állt egy ember és a szeme közé mondta: „én a tanítványod vagyok“. De viszont a vers irgalmatlanul rossz volt és hazugságot még jószívúségből sem tudott volna mondani. Az élettől elzárkózott ember volt és nem ismerte azokat az udvarias formulákat, amelyekkel az alkalmatlankodókat le lehet rázni. Hol az ifjúra, hol a papirosra nézett.

Egyszerre csak felpattant az ajtó, amelynek mind a két szárnyát tágasra nyitották. Két munkás egy nagy, egyszínű árnyékolással festett „hátteret“ cipelt be, amilyent fotográfusok használnak a felvételeiknél. Ez a háttér egy luxuriózus termet ábrázolt, amelybe góthikus íveken át esik a nappali fény. A munkások után maga a fotográfus lépkedett és egy nagy jegesmedveszőnyeget vitt a hátán. Mosolygott, jókedvű volt, szinte szerette volna megveregetni a saját vállát.

A „hátteret“ úgy állította fel a szobában, hogy le-

takarja vele a szegényes bútorzatot. Egy ócska pam-lagra ráborította a jegesmedve bőrét, aztán az öreghez fordult:

— Méltóztassék a szőnyegen lezser végigdőlni, könyvet a kezébe venni és gondolkodni.

Az öreg kétségbeesve nézte a jegesmedvét és rápis-logott a fotográfusra:

— Hát muszáj ennek meglenni? — kérdezte bátor-talanul.

Elgondolkodott hosszan és azzal az ékesszólással, amely öreg embereket hosszú hallgatás után egyszerre meglep, így szólt a fotográfushoz:

— Alapjában véve önnek van igaza. Mi köze az em-bereknek ahhoz, hogyan élünk, milyen nyomorúság-ban nőttünk fel, milyen cellában tengetjük napjainkat? Mi köze hozzá, hogy élünk? Amit írtam, külön él tőlem. Sohsem mondtam és sohasem fogom mon-dani, hogy könyörüljenek meg ezen a kétlábú tollat-lan állaton, akinek valaha szárnyai voltak aetherek és magasságok számára. Ami bennem szép és fenkelt volt, felszállt belőlem, mint minden szép, légies dolog a világon és talán túl fog engem élni. Ami visszama-radt, az por és salak, amely nem érdemel figyelmet és amelyet csak nekem van okom szeretni, senki másnak. Ez a festett tündérpalota, ez a levegővár itt a hátam mögött és ez a jegesmedve, a mesék csudaállata, ame-lyen pihenek, az enyém volt valaha. És aki látni akar, lásson így, ebben a csalóka világban, amely a költő világa. Az a szegény és csúnya ember, aki voltam és

vagyok, amíg élek, csakugyan nem érdemes reá, hogy a világ érdeklődjék iránta.

Még a fotográfus is meg volt hatva, az újságíró pedig ösztönszerűleg jegyzett egy majdan megírandó nekrológ számára.

A fényképész még a stereotip „kérem, barátságosabb arcot“ is elfelejtette, mert az, ahogy erős magnéziumfénytől megvilágítva az öreg ember a jegesmedvén pihent és a saját szavaitól megittasulva az aetherrek és magasságok iránya felé tekintett, a véletlennek egy csodálatosan ihletett pose-a volt. A gép egyet katant, a felvétel készen volt,

A magnéziumfények lassanként kialudtak, újra a petróleumlámpa sárgállott az elsötétült szobában, ahol csak a fotográfus motoszkálása hallatszott.

A jegesmedve nagy, fehér színfoltja, mint valami mesebeli állat, felhősen szétterjedt és szinte a magasba emelte a költőt. Talán a tizenharmadik vers régóta vajúdó formái voltak születőben. A múzsák halk, szférikus léptekkel hozták már az aranytollat... De egyszerre csak erős kezek ragadták meg a jegesmedvét, visszarántották a földre, mielőtt a magasságokba szállhatott volna és az öreg ember újra a piszkos cellában volt, a tizenharmadik vers pedig örökre elnémult.

A fotográfus intett és a munkások, mint valami lelógó hullát cipelték ki a fehér medvét, a mesék csodaállatját, melyet a valóság mindig agyonütött, amióta költők vannak a világon.

B Á B S Z Í N H Á Z

A kövér direktor már este hat óra óta ült a kasszában szomorúan. Nem jött egy lélek sem. Percről-percre szinte soványabb, petyhüdebb lett. A lenge arénán, amely télen táncszála volt, színes plakátok hiába hirdették a legpompásabb darabot, amelynek címe ez volt: „Hamlet, vagy a megbosszult testvérgyilkosság.“

Ofélia még fehér utcai batisztruhájában volt. (Különben ebben a szerepében csak a tollas kalapját szokta fölcserélni koszorúval.) Hamlet összefont karral a kis ajtó előtt állt, hová a páholyokba járnak föl. Polóniusz az aréna előtt lévő padon ült és sétatálcájával számokat írt a homokba. Rosenkrantz és Gúldenstern pedig politikáról beszéltek.

Végre jött egy eleven ember is a színház felé. Elég úriasan volt öltözve és a színészek szeme egy pillanatra fölragyogott. Szinte simogatták a tekintetükkel. Az úr nyájasan köszöntötte az igazgatót, aki rögtön csupa gömbölyű mosolygássá változott át:

—Jegyet parancsol?

—Nem, — felelte az úr zavartan. Kiderült, hogy a városkának egyik borbélyja, aki ajánlatot tett, hogy

olcsóbban borotválja a színész urakat, mint a konkurrens. Az igazgató fanyarul elmosolyodott:

— Még maga is meg akar bennünket beretválni! Hát nem látja, hogy eléggé meg vagyunk koppasztva.

És a jegy csomóra mutatott, amely még ott volt a nyakán és amelyből egy teljes napon át csak tíz bilétát tudott eladni az egész városban.

— Haszontalan népség ez! — mondta búsan Hibján uram, a borbély. — Eddig még minden szintársulat megbukott nálunk. Nem kell ennek a csöcseléknek színház. Most is odatódulnak mind a Piac-térre, ahol a muzsikás bábszínház van.

Hét óra tíz perckor a direktor levette a fejéről a fekete selyemsipkáját, a földhöz csapta és odaszólt a társulat csillagához:

— Ofélia, menj kolostorba! Imádkozz értünk, mert ha még egy ilyen napunk lesz, mehetek, kinek amerre tetszik! A mai előadást pedig lemondjuk. Tíz embernek nem érdemes játszanunk.

Ofélia csüggedten leeresztette a karját.

— Mit tehetek én róla, hogy nem születtem fabábnak? Akkor idecsődülne a nép és nem oda.

Polóniusz pedig egy kamarás nyugodtságával és fölényével szólt:

— A népnek mindig igaza van. Menjünk mi is oda, ahol tolong az istenadta nép és tanuljuk meg a fabábuktól, hogy mi az igazi színészet.

Ofélia arca hirtelen fölragyogott:

— Az ötlet nem is olyan rossz. Menjünk valameny-

nyien át a bábszínházba. Az ilyen helyen néha többet tanul az ember egy óra alatt, mint fönn az Akadémián négy év alatt.

És az egész társulat, amely ezen az estén póruljárt, fölkerekedett és átment a Piac-térre. Két acetilén-fáklya és egy csomó színes papírlampion ragyogóvá tették a bábszínház homlokzatát. A rossz világítású kisvárosban ez a tarka-barka, csillámos, aranyozott kapuzat úgy tündökölt, mint valami tündércsarnok és messze szórta a fényét. Egy emelvényen ott állt a zenélő automata, amely egész kis rezesbandát pótoltt és kábító zenebonával fellármázta a kíváncsi embereket.

Egy kikiáltó harsány szóval hirdette, hogy mi mindent nem lehet odabenn látni. A nép pedig tolongott, ámult-bámult előtte és egyre többen kapaszkodtak föl a falépcsőn, amely a pénztárhoz vitt. A tömeg tülekedett, a pénz kellemesen csörgött, a pénztárban pedig egy jól táplált, nagy bajuszú úr söpörte be a koronákat és nikkeleket, szinte olvasatlanul. Az arca ragyogott és minden szigorúsága mellett is boldog volt.

Ofélia egyszerre halkán felkiáltott:

—Herepey!

—Hol? — kérdezte kíváncsian a direktor.

—Ott ül a kasszában — felelte Ofélia. — Nem ismertek rá? Bizonyosan az övé ez a bábszínház.

—Lehetetlen! — mondta Hamlet. A színészek a kassza felé nyomultak, hogy közelebbről láthassák a pénztárost. Mind azzal a hírrel jött vissza, hogy az a nagybajuszos feltűnően hasonlít Herepeyre.

—De hisz annak nem volt bajusza, — mondta a társulat hülyéje és egyszersmind kellékes.

—Megnöveszthette — felelte a direktor kurtán. — És mégis . . . nem hiszem el, hogy Herepey ilyesmire leadja magát. Épp a túlságos önérzete miatt nem volt maradása nálunk.

—Ofélia miatt, — szólt bambán a kellékes. A színészek nevettek. A direktor rögtön látta, hogy a hülye már megint kikottyantott valamit, amit a tagok titkoltak.

—Igaz-e, Ofélia? — kérdezte az igazgató.

—Csak annyi igaz, hogy udvarolt nekem — felelte Ofélia.

—És nem hallgatta meg, — folytatta a direktor. — Most már értem, hogy miért ment el oly hirtelen tőlünk. Ez a zseniális ember!

—A direktor úrnak mindenki zseniális, aki faképnél hagyja — mondta szemrehányóan Hamlet.

—Sosem felejttem el, hogy milyen Hamlet volt! — felelte a direktor csípősen. — Azóta üldöz a balszerencse, amióta Herepey elhagyott.

Ofélia földúzta az orrát és szólt:

—Nagyon szeretné direktor úr, ha visszajönne?

—Most már késő, — szólt búsan a direktor. — Hát nem látod, hogy háziúr lett belőle.

—Mégis vissza fog jönni — erősködött Ofélia. — Csak egy szavamba kerül.

—Ne hidd azt! — gúnyolódott a direktor. — Eleven színésznő helyett már teljesen megvigasztalták a fa-

bábok. Akinek ilyen kitűnő társulata van, amelynek gázsit sem kell adni, nem jön az többé vissza a mi nyomorúságunkba.

Ofélia hátraszegte a fejét — mint mindig, ha nagyot akart — és szólt:

— Megpróbálom!

Utat tört magának a tömegben keresztül, föltolagott a falépcsőn és egyszerre ott állt a pénztár előtt. Most már közvetlen közletről látta a nagybaj uszút. Semmi kétség, Herepey volt. Egy pillanatig farkasszemet néztek. Végre Ofélia halkán így szólt:

— Jó estét, Herepey!

— Téved, — mosolygott a nagybajuszú. — En Carlo Fradeletto vagyok, a bolognai fantoche-színház igazgatója.

— Akkor jegyet kérek, — szólt Ofélia és tetőtől talpig végigmérte a bábjátékost.

— Ne árulj el, — súgta hirtelen Herepey. — Csak menj be szótlánul. Tőled pénzt nem fogadok el.

— De a többiek is itt vannak, — mondta halkán Ofélia.

— Tudom, — felelte a bábjátékos. — Ok is jöjjenek be mind.

Ofélia intett és egy perc múlva már az egész társulat bent ült a bábszínház zsúfolt nézőterén. A közönség zsongott-bongott, narancsot evett, türelmetlenkedett, dobogott, alig várta az előadás megkezdését. Az első sorban ott ült a főszolgabíró és a városka notabilitásai. A tisztelendő úr kockás zsebkendővel törülte verej-

tékes homlokát. Még a helyi színházi bizottság tagjai is ott voltak, de véletlenül elszórtan ültek, holott egész bátran jelenhettek volna meg testületileg is.

Amikor a függöny végre felgördült, a közönségen a tetszés moraja hullámzott végig, mint valami tengerdagály. Csillogó, káprázatos díszletek ragyogtak elő. Miniatűr tündérpalota. A palota előtt pedig a király és királyné trónolt fényes udvartartásuk közepett. Gyereknagyságú bábokból állt ez a különös, merev társulat, amely egy tündérmese illúzióját keltette föl a nagy, felnőtt gyerekek szívében.

Egy láthatatlan orgona bűgött. A királyi menet a maga rángató drótján elindult, háromszor körüljárta a színt, aztán lassankint eltűnt, hogy a királyleány egyedül fogadhassa a szerelmes pásztort, aki egy fa mögül lesett erre az alkalomra. Megkezdődött a néma színjáték, amelyet bábuk magyaráztak azon a nemzetközi nyelven, amelyhez nem kell szó és amelyet a legnaivabb lélek épp úgy megért, mint a legmagasabb értelem. Az emberek szájtátva bámultak. Es lélegzetüket visszafojtva figyelték a királyleány és pásztorfiú szerelmének együgyű történetét.

A kiállításos némajáték után megjelent a színpadon egy bábu. Harlekin-ruhában. Meghajolt a közönség előtt és kakashangon így kiáltott:

— Van szerencsém jelenteni, hogy a nagyszámban megjelent közönség tiszteletére ma este először adatik a színpadon zengő magyar nyelven a kitűnő és általánosan ismert darab: „Hamlet vagy a megbosszult test-

vérgyilkosság.“ Bár színpadunk kicsiny és mi szereplők kissé esetlenül mozgunk, mégis teljes igyekezettel akarjuk a közönség illúzióját szolgálni. A nagyérdemű közönség szíves elnézését kérjük.

A tisztelendő úr jóváhagyólag bólintott a fejével. A helybeli gimnázium irodalomtanára boldogan biccentett a főszolgabíró felé, aki komoly derűvel helyeselt, a közönség viharos tapsra fakadt, a színészek pedig összenéztek.

—Ezt nekünk játssza, — mondta a direktor. — Erre magam is kíváncsi vagyok.

—Ezt nekem játssza, — szólt Ofélia.

Három botdobbanás és megkezdődött „Hamlet“. Egy „Hamlet“, amilyenről Shakespeare sohasem álmodott. Együgyű szavakból, együgyű fordulatokkal. Vásárok számára erősen megrövidítve. Csak az események kergették egymást, mint az igazi színpadon. És mégis a közönség figyelt, néha szinte a légy zümmögését is hallani lehetett és az embereknek nyitva volt a szájuk, mintha színméz csöpögne beléje.

Végre ahoz a jelenethez érkeztek, amikor Hamlet a színészek közt van. A fekete bársonyruhás, tollas fővegű bábu, aki a töprengő dán herceget ábrázolta, a színészek elé lépett és így szólt hozzájuk:

— Mit nektek Hekuba? És ti mégis belesírijátok minden szomorúságtokat Hekubába. Rongyos, éhenkórász had! Szemetekből az apostolság tüze fénylik, de a gyomrotokból a tapasztalt sűgő egészen más szerepet sugall nektek. Világgá mentek fiatalon, hogy

lelkesen hirdessétek nagy költők léleklátó szavait. De csakhamar rájöttök, hogy a közönség, az áldott, nagy közönség nem szeret gondolkodni, nem akar épülni, nem akar okosabb lenni. Komédia kell neki, hiú cefrang, olcsó káprázat, kellemes hazugságok, aljas ingerek. Ti az embert akarjátok megmutatni az embernek, de neki báb kell, a saját illúzióinak délibábja. Míg a ti igazmondó színházatok a közönség félve kerüli, egy rongyos bábszínház, amelynek szabad szemtelenül hazudni, learatja orrotok elől az aranyat, de a babért is. Nézzetek körül, a helyi színügyi bizottság tagjai ott ülnek a bábszínházban és tapsolnak a kócbélű színészeknek, akiknek nem kell szubvenció.

—Ez benne van Shakespeare-ben? — kérdezte gyanakodva a főszoigabíró az irodalom tanárától.

—Benne van, — hunyorgott a tanár úr, akinek titokban mindig jól esett, ha a bizottsági tagoknak borsot törtek az orra alá.

—Nem mondtam, hogy nekünk játszik? — nézett körül diadalmasan a színi direktor.

A bábu-Hamlet most tépelődve járt föl és alá, lát-szott, hogy valamit készül mondani. Mindenki figyelt. Végre Hamlet odalépett Oféliához, akinek kicsi viaszarcán örökké szomorkodott üvegszeme.

— Es te Ofélia! ... — szólt Hamlet és amennyire a drót megengedte, lehorgasztotta a fejét, — te tudod, hogy én is voltam színész, én is velök ettem a könynyelmű, könnytől sós kenyeret. Abban az időben még hittem az emberekben, hittem még a nőkben is. Elém

akadt egy leány, aki szebb volt, mint legszebb álmom... Nem mondtam neki szépeket, ahogy mások teszik. Nem magasztaltam a bájosságát alattomos bókokkal, amelyeket nem a szív, hanem a hideg ész talál ki. Nem udvaroltam neki, nem kiáltottam ki vásári módon az én előnyeimet, képességeimet. Csak az igazat mondtam neki. Az embert mutattam meg neki, az igaz, őszinte, hibákkal tele embert. De neki nem az ember kellett, hanem csak a szerelem komédiája. Nem volt füle a számomra. A másik férfi aljas hízelgését, ravasz bókjait szívesebben hallgatta. Engem kinevetett. Lásd, lásd, Ofélia, a nő is olyan, mint a közönség. És aki hódítani akar, annak hazudni, csalni, alakoskodni, komédiázni kell tudni. Ezért nem tudok én többé színész lenni.

Ofélia szeme a nézőtérrel valósággal rámeredt a kis fekete bársony emberkére, aki nem is volt feléje fordulva és mégis hozzá beszélt igaz, meggyőző emberi hangon. Mikor befejezte, rengeteg tapsvihar támadt. Ofélia csak erre a mennydörgésszerű zajra tért magához. Nem tudott többé a helyén maradni. Kiment a nézőtérrel, hátra került a bábszínház ponyvái mögé, széthúzta a hátulsó bejáró függönyét és belépett.

Egy ember volt ott, háttal feléje, bársony kabátban. Egy színpadi dobogóra könyökölt, amely csak a melléig ért. Feje árnyéka sajátságos élesen rajzolódott egy miniatűr színpadi hátszín vásznára. Az egyik keze el volt foglalva a dróttal, amelyen a bábút rángatta. A másik kezével pedig eltakarta az arcát, amelyről könnyek peregtek.

Úgy el volt merülve a saját szavaiba, hogy nem hallotta, hogy valaki a háta mögé lopózik.

— Herepey! — szólt rá Ofélia . . .

Benn a színpadon a kis bársonyruhás Hamlet esett. Orra bukott. Néhány percig feküdt ebben a pózban. Mindenki várta, hogy most mi lesz. A bábu pedig ott feküdt. Némelyek vihogni kezdtek, mások piszszegni. Türelmetlen lábdobogás is hallatszott. Néhány erőteljes „pszt“ után Hamlet végre mégis lábra állt. Kissé tántorgott és egész testében remegett. A csönd hirtelen helyreállt. Feszült figyelem lépett helyébe. És alig érthetően, inkább nyögve-búgva így szólt Hamlet:

— Csakhogy eljöttél Ofélia!

A függöny váratlanul legördült.

—Ez is benne van Shakespeare-ben? — kérdezte a főszolgabíró.

—Nem. Ez egy kis enyhítés — felelte nagyképmű az irodalom tanára. És lelke mélyéből tapsolt.

AZ ÓR

Marianka hercegnő kinézett szürke barokk-kastélya ablakán. A földszinten vaskos, pohos vasrostély volt az ablakokon és hajlított üveg úgy, hogy akik arra jártak és benéztek a tömzsi fülkébe, azt hitték, hogy odabenn nem is élnek, hanem csak álmodnak az emberek. A kapu felett a kőcímer már fekete volt az időtől, a régiségtől.

A Marianka ablaka nagy, négyszögletű térre nyílt, amelyet alacsony, egyemeletes, sárgafalú, pirosfedelű kaszárnya vett körül. A kaszárnya mögött messze el lehetett látni a nezbudskai rétekre és szántóföldekre.

A kaszárnya udvarán fehérkabátos, piroshaj tokás muskétások gyakorlatoztak, benn a szobában egy nagy, álló barokk-óra zengte a sárgaréz különös csengésével az idő múlását, amelyet akkor — hogy el ne felejtsem — ezernyolcszázhuszonöttel jegyeztek.

A nagy kaszárnyatér, amely fehéresszürkére mosott trachitkockákkal volt kikövezve és apró akácfa öveztek körül, amik mögül kikandikáltak a falrafestett céllövészeti sziluettek, egy kőből épített és szürkére

mázolt, keresztre feszített Krisztus, a fehércabátos, kéknadrágos katonák, akik egész délelőtt kopogva lépkedtek és puskájukat kapdosták, hogy délutánra hírmondó se maradjon belőlük és kihaljon a nagy tér, mindez Marianka hercegnő legkedvesebb kilátásául szolgált.

Nem úgy nézte ő a teret, mint ahogy mi látnók: rideg, ósdi kaszárnyaudvarnak, hanem mint egy idegen, különös világot, ahová sohasem bocsátották le. A férje, akinek a mi időnkben már csak az arcképe van meg a nezbudskai kastélyban, nagyon szigorú és kegyetlen ember volt, az eszelősségig fukar és az örüléssig féltékeny.

Marianka legjobban akkor szerette a kaszárnya udvarát, amikor álmos délutánokon egy lélek sem járt arra és csöndes, visszhangos volt az egész világ. Mindössze egy katona lépegetett mint valami óramű a kaszárnya fala mellett és feltűzött szuronya hosszú árnyékokat vetett a sárga falra.

Az öt órák hosszát fáradhatatlanul járt így fel és alá, csak néha állt meg a faköpnögnél, amely Marianka ablakával szemben volt. Ilyenkor széjjelnézett és mivel nem látott senkit, nagyokat ásított.

Marianka jól szemügyre vette fehér frakkját, amelyen piros posztó villogott és rézgombok csillogtak, égszínkék pantallóját, nagy, bütykös cipőjét, ormótlan nagy, felül széles csákóját, patrontáskáját, bornyúját, vöröses szőke haját, piros arcát és orrát, világoskék szemét, és csodálta villogó fehér fogát, piros nyelvét,

amint a katona nagyokat ásított. Marianka azt hitte, hogy mindez összetartozik az őrrrel és mint a gyermekek, el sem tudta képzelni, hogy ez az ember külön van a ruhájától, akárcsak a férje, aki le tud vetközni. Azt hitte, hogy a férje az egyetlen ember, aki le tudja vetni a ruháját. A többi embert mindig csak felöltözve látta.

Mert Marianka tizenhatéves múlt és már több, mint három év óta szenvedett a férje karjai közt. Akkor is, mint még most is néha, megtörtént, hogy fejletlen leányokat odaadtak feleségül mogorva és hatalmas nagy urakhoz. Marianka zselleóleány volt, az apja kétszáz tallért kapott érte és tudnivaló, hogy a herceggel nem a pap előtt esküdtek össze.

Az idők és az örök váltakozását Marianka csak az ablakából látta. A már nem fiatal és világgyűlölő herceg elrejtőzködött az emberek elöl és vén szolgákon, cselédeken kívül mással nem érintkezett.

Amíg Marianka gyermek volt, fel sem tűnt neki, hogy mindig más és más őr sétál a vártán. Hogy az a gépies mozgású alak néha szőke, néha barna, olykor alacsony, olykor magas, alig vette észre. De egyszer jött egy legény, akinek olyan kék volt a szeme, mint reggel a nefelejtsé.

Mily jó lehet, gondolta magában Marianka, ilyen kék szemet közelről megsimítani, és vágyakozóan nyújtotta feléje a kezét. Másnap dióbarna szeme volt az őrnök és valamivel alacsonyabb volt, de a bajusza kacki, pörge. Mily jó lehet ilyen bajuszt közelről meg-

simogatni, gondolta magában Marianka, és repülni szeretett volna tudni, mint a veréb, amely az ablaka párkányáról a faköpönyegre szállt.

Idővel megismerte mind a silbakokat és anélkül, hogy egészen tisztában lett volna vele, valamennyibe szerelmes volt. Hiszen fiatalok voltak mind, dércsípte pirosarcúak és messze voltak tőle . . .

Egy éjjel Marianka felébredt az álmából. A szíve hevesen dobogott. Nem tudta még akkor, hogy ez lesz az első éjjele, amelyet álmatlanul tölt és amellyel véget érnek együgyű, mély gyermekálmai. Az őr fegyvere meg-megvillant a holdvilágban és ilyenkor világgosság ömlött el a katonán is. Melyik őr lehetett, azt nem látta Marianka, de bárki volt is, szerelemre gyuladt iránta. Majd kinézte a szemét, hogy máskor is felismerje, de hiába, az arcát nem láthatta és csak a természet, meg a járását jegyezhetette meg jól magának.

Ettől fogva minden katonát erősen megnézett nappal, hogy valamelyikben felismerhesse az éjjeli őrszemet. De egyik sem volt olyan szálmagas, olyan vállas, mint az éjszakai őr. Az, a kitűzött szuronyával szinte olyan magas volt, mint egy sudár nyárfa és az arca, amelynek a vonásait nem láthatta, sápadt, mint a fehérített vászon. Lassanként azt hitte, hogy nem is élő emberrel, hanem valami jelenéssel volt dolga, túlfeszített képzeletének valamely játékával.

Es egyszer, napszállatkor, mikor Marianka a limlomos kamarában volt, a magas ablakon át, hol pók-hálós üvegek sorakoztak, gépies, kemény lépések za-

ját hallotta. A szíve megdobbant. Gyorsan egy rozoga, régi bőrszéket tolt az ablakhoz, felkapaszkodott reá és onnan kilátott egy szuronyra, amely a búcsúzó nap sugaraiban vérvörösen csillogott és mindinkább eltávolodott.

Marianka hercegnő szorongva figyelt és megvárta, míg a fegyver újra közeledik.

—Te! — kiáltotta hirtelen vékony hangján, halkán. A szurony megállt.

—Te! — kiáltotta hangosabban és a katona körül nézett, hogy honnan jön a hang. Csak egy kis kezecskét látott, amely a magas ablakból integetett feléje.

—Ki az? — kérdezte a katona vastag hangon.

—En vagyok. Marianka hercegnő.

A katona visszahőkölt, csaknem három lépést ugrott vissza és megbotlott. Marianka hercegnőről sokat hallott már a tisztektől, akik messzelátón vizsgálták a barokk-kastélyt és csodákat beszéltek a Marianka gesztenyebarna hajáról, tejfehér arcáról, orcája vérrózsáiról és pöttyömnyi ajakáról. Legendák keringtek a mogorva hercegről és sápadt foglyáról.

—Te voltál — kérdezte Marianka, — legutóbb teli holdnál a vártán?

—Igen — hazudott a katona. Marianka szíve majd megszakadt.

—Akkor kapaszkodj fel és csókolj meg, — hadarta vágyakozásában és félelmében. A katona nem tudta, mit csináljon. Magasan volt az ablak. Neki nem volt szabad őrhelyéről elmozdulnia. Reszketett, félt és epe-

kedett, mintha álmában hirtelen tündér hajolt volna föléje és csókkal kínálná.

Nekitámasztotta fegyverét a falnak. Belekapaszkodott egy barokk-angyal tömzsi fejébe és felkúszott. Az arca ép az ablak rostélyához ért. A homályban egy tejfehér arcot látott, amelyből — mint padláslyukból egy macskaszempár — két nagyranyílt, zöldfényű, lángoló leányszem nézett reá.

Marianka először látott idegen és fiatal férfiarcot ilyen közlelről és az ámulattól nyitva maradt az ajka. Elfelejtette még azt is, hogy mondja: Csókolj meg.

Hirtelen rettenetes robbanást hallott, tűzcsík villant meg a szeme előtt és füst lepte el az arcát, szemét. A katona arca eltorzult, a szája tágasra nyílt és egy nevetségesen fájdalmas grimasszal becsukódott, aztán lebukott az ablakról. Marianka mindössze tompa zuhanását hallotta . . .

Akkor még így büntették az őrt, aki elhagyta a helyét. Háborús idők voltak.

A SÁRGA BATÁR

Éjfél már rég elmúlt. Valamelyik toronyóra vörös, kivilágított számlapja úgy vigyorgott rám a magas ködbői, mint egy részeg cimbora rezes képe. Kedvem támadt, bogy kötekedjem vele.

— Hé, hékás! Hiába ráncolod úgy a cifferblattodat. Az a két szigorú vonás a homlokodon, amely kettőt mutat, nekem smafu, je m'en fous, Madame la Lune Rousse! Sprechen Sie vielleicht deutsch, Sie ganz gemeiner Haderlump? Gehört sich's so spät noch auf zu bleiben? That one may smile, and smile and be a villain!

Magam is elcsodálkoztam ezen a soknyelvű bőbeszédűségemen és kissé megijedtem, hogy a francia pezsgő, a német Liebfrauenmilch, meg az angol Cherry Brandy túlságosan megoldották a nyelvemet és olyan bábeli zűrzavart okoztak, hogy a legközelebbi pálinkamérésben, ahová ép szándékoztam, nem fognak megérteni.

Még valamitől féltem. Az efféle pálinkamérésben mindig találkoztam egy-egy szomorú szlávval, aki addig tántorgott, dülöngött körülöttem, míg a nyakamba

nem borult és galíciai hazájának zengő nyelvén el nem sírta egész bánatát. Megdöböntő volt, hogy mennyire megértettem ilyenkor az efféle lengyelnek minden szavát, holott fényes nappal egy kukkot sem tudtam tótul. Meg mernék esküdni, hogy az alkohol a legjobb nyelvmester a világon.

És mennél több nyelv jutott éjszaka eszembe, annál jobban megijedtem, mert ez a legbiztosabb mértéke volt annak, hogy mennyi italt szörpöltem le. A bor szinte felmosta az emlékezőtehetségem kőkockáiról az odaragadt nyelvelmékeket és néha még hosszú szanszkrit sorok is eszembe jutottak. De ilyenkor a korhelyek biztonságával éreztem, hogy a lábaimban már nem sokáig bízhatom és ösztönszerűleg kocsi után néztem. Isten tudja, hol lehettem, de kocsi egyáltalán nem mutatkozott. Pedig tőlem telhetőleg ordítottam, füttyültem, sőt a kocsisok titkos jelfüttyét is megadtam. Tovább botorkáltam és valahogyan egy hepehupás öreg utcába jutottam.

Egyszerre nagy ostor pattogtatás közben rám kiált egy rezes hang:

— Hó! héopp!

A lovai csaknem legázoltak, pedig lépésben poroszkáltak. Egy kicsit eldültem, a kalapom leesett a földre, de feltápászkodtam és intettem a kocsisnak, hogy álljon meg. A baktató lovak néhány zökkenéssel megálltak, utólértem a kocsit és már föl akartam rá szállni, amikor szemembe tűnt a kocsis furcsa, százfodró galérja. Aztán a bohókás alakú köcsögkalapja. De leg-

furcsább volt rajta, hogy rövid nadrágot, harisnyát, meg csattos félbakkancsot viselt. Jobban szemügaji vettem és akkor láttam, hogy olyan tarka és kopott a ruhája, mint egy viharvert vén papagájé.

Nagyon öreg, görnyedt hátú, ezüsthajú ember volt a kocsis. Isten tudja, hány éves lehetett, de olyan vén volt már, hogy nem volt szeme, nem volt szája; talán már nem is látott, talán már nem is hallott, csak baktatott, baktatott. A lovak is olyanok voltak, amiket ma már nem látni. Lehet, hogy a rajtuk levő ósdi szerzősám tette őket avittá, de én azt hiszem, hogy különben is más világhoz tartoztak, mint mi. Minden fejlődik, változik a világon, miért ne változnék meg a ló is? Ezek a lovak legalább kétszázésettendőseknek látszottak.

A kocsi volt csak igazán különös. Sárga volt, mint egy eldobott citromhéj. Az ablakai gömbölydedek voltak és rajtuk nem sima volt az üveg, hanem kidomborodott, ennél fogva nem lehetett a belsejébe látni. A kerekei óriási, mérőföldjáró kerekek voltak, a rugói pedig hosszúak, mint a sáska lábai. A tetejét rács fogta körül, mint a régi postakocsikét, amik poggyászt is cipeltek magukkal. A kocsis magasan, csaknem a kocsi tetején ült és mellette dróthálós lámpában olajmécses pislákol.

— Micsoda kocsis maga? — kérdeztem az öregtől, de rám sem hederített. Felhágam a kocsi lépcsőjére, amely nagyon magasan volt. Általában az egész batár a méteres küllőjű kerekeivel olyannak látszott, mintha

a lábujj hegyeire ágaskodnék. Kinyitottam az ajtaját, amely halk sóhajjal pattant ki és beléptem.

—Pardon! — szóltam, mert valaki már benn ült. De nem kaptam feleletet, úgy, hogy hangosabban szóltam:

—Pardon!

Megint nem kaptam választ, de minthogy fáradt voltam, mégis helyet foglaltam. A kocsi erre meg is indult abban a döcögő tempóban, amelynek mindegy, hogy hová és mikor fog eljutni. Az útitársam többé egy kérdésemre sem felelt és én is jobbnak láttam, hogy egyszerűen hátradüljek a helyemen és hallgassak. Élveztem a csendet, a kényelmet, a tágasságot, amely ebben az öblös határban otthon volt. Ilyen bő utazóházakat ma már nem építenek. Egy kicsit dohos volt a szaga belül, de ezt hamar meg lehetett szokni. És kárpótoltak érte a puha selyemvánkosok, amelyeken gyönyörűség volt elterülni; az ember minden csontja, ina érezte, hogy puhán, pihentetően van beágyazva.

Tetszett nekem ez a regényes helyzet. Egy szófukar, ismeretlen emberrel ültem egy kocsiban és azt képzelhettem, amit akartam. Senki sem háborgatott. Mégis folyton valami várakozásféle érzés nyugtalanított. Mi lesz ennek a vége? Miféle különös kaland fog ebből kikerekedni? Romantikus fordulatok jutottak eszembe, amiket valahol már olvastam vagy hallottam. A kocsi csak baktatott tovább, mintha századok óta egyebet sem tenne.

Amennyire a kívül pislákoló mécses fénye megen-

gedte, vizsgálgattam útitársamat. Nem lehetett túlságosan fiatal ember, mert olyan öltözet volt rajta, amit ma már nem hordanak. Derékba szabott, karcsú redingote, amely elül ki volt vágva és egy kis brokátmellényt sejtetett. A világos, talán fehér nadrág egészen a lába idomaihoz simult, mintha átmenet volna a térdnadrágos harisnya és pantalló közt. Elül ellenzője volt, mint a régi magyar nadrágoknak és ránca volt szedve. Az útitársam fején ormótlan nagy fekete selyemcilinder volt és alóla kecsesen omlottak ki a csőalakúra sütött fürtök, amiket régen „cilinder-frizurának“ neveztek. Kis bajusza és körszakálla volt, amely azonban csak az álla körvonalait szegélyezte. Talán ősz volt a haja, de talán inkább szőke, amennyire meg tudtam a sötétben különböztetni. Az arcát sem láttam tisztán: aludt. És a batár csak döcögött tovább.

Örökké sötét, néptelen utcákon cammogtunk. Valahányszor kinéztem az ablakon, mindig ugyanaz a kép tárult elém: a piszkos, halott, vagy talán alvó utca. Sehol egy lélek. A lovak egyhangú lépései, a batár ablakainak állandó zörgése és útitársam egyenletes, kifejezéstelen léleketvétele: ez volt minden zaj, amely ezt a nagy némaságot még egyhangúbbá tette.

Honnan jött ez a kocsi? Hová megy? Mióta van már úton? Mi a célja? Ezer kérdést intéztem magamhoz és egyikre sem tudtam felelni. A kocsi különben olyan lassan haladt, hogy bármikor kiléphettem volna belőle, anélkül, hogy a rajtaülők észrevették volna. Ezzel a megoldással azonban nem voltam megelégedve.

Miért cipeljek magammal egy titkot, amelynek nem tudtam a végére járni, holott ők egyáltalában nem érdeklődnek irántam? Maradtam és vártam, mi fog következni.

Semmi sem következett. Az örök egyformaság, az örök bizonytalanság, az örök homály, amelyben csak egy kis mécses pislákol. Úgy éreztem magam, mint gyakran álmaimban, amikor a szívemet hirtelen megfogja valami, úgy hogy nem lüktet tovább, akárcsak ha halott volnék. Ilyenkor az események, emlékek, emberek úgy folynak rajtam keresztül, mint a víz, mint a habok. Egyetlen arcot sem tudok megkülönböztetni, még a magamét sem, amely szintén elfolyik a semmibe.

Honnan jöttem? Hová megyek? Mióta vagyok már úton? Mi a célom? Miért élek? Ezer kérdést intéztem magamhoz és egyikre sem tudtam felelni. A kocsik különben olyan lassan haladt, hogy bármikor kiléphettem volna belőle, anélkül, hogy a rajta levők észrevették volna. Nem törődtek velem és nem feleltek a kérdéseimre. Haragos lettem:

— Kedves professzor úr, — szóltam dühösen újtársamhoz, — az ön metódusa legalább is rettenetes. Egy szót sem szól az emberhez, akinek magának kell kitalálnia, hogy mi történik vele. Miért nem beszél? Hiszen, amint a batárjáról látom, ön már régóta kóborol ezen az ósdi alkalmatosságon és többet tudhat, mint én. Vagy talán ép a hallgatásával akar engem megtanítani arra, hogy ön sem tudott meg többet,

mint én? Szemléltető oktatásnak hátborzongató ez a batár. Azt akarja ezzel mondani, hogy az élet is ilyen? Hogy beleszállunk, magunk sem tudjuk, miért; vele utazunk, azt sem tudjuk, miért és kiszállunk, meghalunk anélkül, hogy egyetlen kérdésünkre is választ kaptunk volna, ön talán személyesen a Múlt? A Múlt, amelyből semmi tanulságot nem tudunk levonni? ... A hallgatás nem tanítás. A hal is tud hallgatni, mégsem professzor!

Igyekeztem tréfás lenni, amennyire különös és feszült helyzetem megengedte. De ez sem használt.

Útitársam néma maradt és a batár közömbösen düllöngött tovább. Talán ki akartak fogni rajtam? Azért is meg akartam mutatni, hogy tudok én is olyan közömbös, hallgatag és hidegvérű lenni, mint ők. Egy negyedóra múlva már éreztem, hogy milyen hamar meg lehet szokni ezt a konok némaságot, ezt a hallgatag semmit, amely perreg, perreg tovább nesztelenül, mint a homok, mint maga a világ.

Az égen fényes, nagy csillagok ragyogtak és sokkal terjedelmesebbeknek látszottak, mint máskor. Mintha valami ezüstszínű tejnek szertefreccsent, szikrázó foltjai volnának. A hold is intimebben nézett be a batárba, ezüst csipketakarót borított reánk és az olajmécés nagy, füstös lánggal kezdett égni, mint valami gyászoló kandeláber. Temetés volt ez, harangzó nélkül.

— Nem, nem! — kiáltottam egyszerre — még nem akarok meghalni!

Kinyitottam a batár ajtaját és tele tüdővel szívtam

a friss levegőt, amely beáradt. Lassanként magamhoz tértem és a lábammal olyan mozdulatot tettem, mintha az ezüstcsipkés halotti takarót akarnám lerúgni. Öszszeszedtem minden erőmet, felálltam és leléptem a kocsiról. A batár egyhangúan, némán kocogott tovább, míg csak el nem tűnt a szemem elől.

Ismét az utcán voltam és hűvös szellő simogatta az arcomat. Egy lámpaoszlopot tartottam szorosan átölelve. Talán ennek a lámpaoszlopnak köszönhetem, hogy még élek. Ehhez ragaszkodtam szívósan, ehhez kapaszkodtam görcsösen. Különben talán most még mindig ott ülnék a sárga határban.

Éreztem, hogyan enged fel a mellem, hogyan szabadul fel a tüdőm, hogyan tér vissza a vér az ereimbe, hogyan kezdenek szemem golyói forogni, hogyan indul meg akadozva az agyam, az elmém, hogyan tudom lassanként megkülönböztetni a házakat, a kapukat, a sarki pálinkamérést.

Benn a söntésben egy ravasz szemű csapos fogadott, aki jókorákat nevetett, amikor elmondtam neki a kalandomat. Nem akarta sehogysem elhinni, hogy a sárga határban ültem, amely csaknem elvitt oda, ahonnan nincs többé visszatérés.

— Tessék meginni ezt a kupica borovicskát, — mondta széles, bárgyú mosollyal, — ez jót fog tenni. Talán összeszorult a szíve a sok italtól és ezért álmodta a sárga batárt.

Elvégre igaza lehet a fickónak.

De hátha mégis nekem van igazam a határral?

Elvégre az, aki egyszer már ült a sárga batáron és messzebb utazott vele, mint én, többé aligha tért vissza és nem tudja elmondani: hová megyünk? honnan jöttünk? miért élünk? miért halunk? és miért iszunk?

CSENDÉLET

Délutáni verőn szunnyadozott minden. A tömzsi lila virágok felett méz illata terjengett és serény méhek jártak virágfészekről virágfészekre. Másodszor nyílt az akác és lankadt fürtjeiről édes, jószagú aranypor permetezett a szunyókáló csöndben, méhzsongásban.

A méhes felől, hol a polcon a szalmából font kasok apró kupolái aranyosan csillogtak, lenge fűstarabeszkek bodorodtak felfelé. Mert ott egy öreg úr a bölcsesség öblös tajtékipáját szívta.

Hófehér volt a haja, mint a messzi bércnek, amely a virágokon túl, a nyárutói pompa háttérében havas búbjával tűnődött. De piros volt még az öreg úr arca és gúnyosan megelégedett. Az élettől még csak néhány jókedvű, meleg napot várt, nem többet, mint ameddig a tajtékipája öble egészen meggypirossá válik, ameddig a bakar gerezdje bíborszínűvé érik és ameddig a csurgatott mézet tiszta kőkorsóba rejtheti:

Aut pressa puris mella condit amphoris.

És hogy a kései, jó nyári meleg simogatta az arcát, bizsergette ereiben a renyhe vért, mosolyogva nézett körül a kertben, hol fecsegő tyúkok csibelléreztek, a

kutya boldog álmában farkát csóválta és ahol közbe-közbe halk, csúfos kacajképp az érett dudafürtök patogtak, pukkantak.

Messzebb, a magtár felé, a diófa árnyékában egy öreg napszámos asszony, a részeges Trézsi, barna agyapalackból nagyokat kortyolt. Töpörödött keze remegett, mikor a palackot emelte — nagy titokban, mert azt hitte, hogy nem látja senki — és magafeledt boldogságában csak a szemefehérjét mutogatta.

— *Anus et amphora*, — gondolta magában az öreg úr és a phaedrusi mese jutott az eszébe.

— Ka-kuk . . . ka-kuk ... — hallatszott hirtelen a fáról a rövid, szomorú jóslat és az öreg úr kissé össze-rezzent.

— Még itt a kakuk, — sóhajtotta. — Még van hernyó a fán, de nemsokára elszáll a kakukmadár is.

Búsan hajtogatta:

— Elszáll a kakukmadár is.

De néhány vígan táncoló füstkarikával elszállt a borongó kedve, amely ott ólálkodott körülötte. A füsttől a legyek is menekültek: az arany szemű és gyöngyszemű fátyolkák, amik csapongva siettek a kaptárok felé és mint apró, csillogó drágakövek pihentek le az aranykupolákra.

— Hol van Ilonka? — aggódott hirtelen az öreg úr, Ilonka az unokája volt, akinek a haja selyem-matringban lógott alá és szőke volt, mint a kasok háta a napfényben.

— Ilonka! Ilonka! — kiáltotta hangosan. Hívására

nagyot nyikorgott a kút és nyomban egy hórihorgas fiatal ember jelent meg.

—Hát magát Ilonkának hívják? — kérdezte gúnyosan az öreg úr.

—Nem, — szepegte a fiatal ember. — Csak azt akartam mondani, hogy Ilonka a szobában van.

—És maga miért olyan vizes?

—Vizet mertem a kútból, — felelte a fiatal ember és végignézett a ruháján, amely térdig ázott. — Tanulmányozom a falusi életet, — tette hozzá mosolyogva.

Az öreg úr gúnyosan szippantott egyet, de nem felelt semmit. A szeme szögletéből nézte az ifjút, aki félszeg, esetlen volt, mindent közlő nézett meg és pápaszem volt az orrán.

—Ugyan mi tetszik Ilonkának rajta? — tünődött és dühösködött magában az öreg úr. — Amúgy sem volt jó véleménye a mai generációról, de ez a kétrét görbült, cinkeorrú ifjú, aki lógatta a karját, mint a majom, aki magyarul beszélt, anélkül, hogy meg lehetett volna érteni, aki folyton természettudományról harangozott és nem tudta megkülönböztetni a búzát a rozstól, aki az ő természettudományával elítélte Istent és az öreg urakat, egyenesen fölháborította.

—Tud-e a fáról hernyót szedni? — kérdezte tőle olyan hangon, mintha examinálná.

—Nem tudok, — felelte az ifjú.

—Pedig ezt is meg kell tanulni, — mondta az öreg. — Nézze csak, ott van egy piszkos szakajtó, abba beleszedheti a hernyókat.

—Pusztá kézzel? — riadozott a fiatal ember.

—Nem bánom, akár keztyűvel is.

Az ifjú hozzálátott a dologhoz és az öreg úr csöndesen pöfékelve nézte, közben nagyokat mulatott magában rajta, hogy az ifjú pusztá kézzel és meglehetősen undorral szedi a hernyót a fáról. Végre megszánta és figyelmeztette, hogy apró ággal piszkálja ki a hernyót a ripacsos kéregből. Még így is nagy mulatságot szerzett neki, hogy az ifjú minden hernyót közel vitt az orrához és alaposan megnézett.

— Ugyan mi tetszik Ilonkának rajta? — gondolta magában újra és újra.

*

A gally, amelyen egy madár hintált, megkocogtatta az Ilonka ablakát.

Összerezent és körülnézett, mint a megriadt tolvaj. Ott térdelt az öreg almáriom előtt, amelynek lewendulás szagú fiókja arasznyira volt kihúzva, hogy épp csak kis keze kotorászhatott benne. Elhatározta, hogyha rajtakapják, azt fogja hazudni, hogy... maga sem tudta, hogy mit fog hazudni.

A fiók kulcsát, amelyet mindig rejtegettek előle, amióta az eszét tudja, most végre megkaparintotta. Nagyapó künn szundikált a méhesben. Demetert, az ifjút, kiküldte az udvarra, hogy ne lábatlankodjék körülötte. Minden szolgált neki, hogy végére járjon a titoknak, amit a fiók hallgatagon őrzött. De azért még az óra ketyegése is folytonos remegésben tartotta a szívét.

Először is egy brokátselyem viganó kandikált ki, amelynek lilaszínű bélése hervadt volt, mint a harangvirág színe, amelyet régi könyv lapjai közt őriznek. Óvatosan kivette, szétteregette a ruhát, megcsodálta szalupjait, buffanjait, századeleji díszzeit, amelyek rendre visszatérnek az unokák és dédunokák divatjában. A menüetté lejtésére volt ez a viganó teremtve, amely alá pici selyemtopános láb kívánczozott. És Ilonka szinte hallotta a régi melódiák zsongását, az ódon selymek riszálását, látta a buffánok és pellempátyok lebegését és látott egy ifjú liliomarcú leányt — a kis emailfestésű arcképe vékony aranygyöngyszemű keretben a falon lógott — amint az á la Bonaparte-viganóban kényeskedett és lesütött szemmel nyújtotta oda vékony, gyűrűs kezét egy ifjúnak . . .

Cinadolf-szövetből való sujtásos dolmány következett. Karcsú derékra volt szabva, karcsú, egyenes férfiderékra, amely megbírta a díszes görbe kardot, amire sallangos számokkal az „1839.“ év volt kicifrázva. Egy nyuszos kalpag kócsagbokrétákkal, bizonyára hosszú göndör fűrtökre illett.

Gyöngyös párta után nyomban a fátyolos mirtuszoszorú került elé, aztán fakó papirosba burkolt szőke hajtincs; dobozban pedig násfák, gyűrűk, kősöntyük, fülönfüggők, gyöngyök, firisófok rejtőztek.

— Ez hát a titok? — elégedetlenkedett Ilonka és most már sebesebben kutatott, mint akinek körmére ég az idő.

És egyszerre megrezzent a keze, mint a kutatóé, aki

kincsre talál. A fiók szemérmes, féltékeny zugából egy csomó elsápadt, reszketeg papiros bukkant elé. Kacs-karingós, színehagyott betűik pislogtak és szinte még jobban elpirultak, amint egy új század napfényébe kerültek.

Ilonka a keblére tette a kezét, hogy elcsittítsa szíve verését. Bűnösen kíváncsinak tartotta magát és nem mert felnézni a kis emailos képre, amelynek nagy szürke szeme bánatosan, szemrehányóan lebegett előtte. Szabad-e, illik-e, — nem merte megkérdezni.

Csak olvasta:

— „Mint a sebhedt Phoenix . . .“

És mosolygott. Mentül több levelet olvasott, annál inkább mosolygott és annál nagyobb bátorságot érzett.

— Mondják, hogy nagyanyámra hasonlítok, — juttott minduntalan eszébe és a sorok közt, meg a betűk lelkében kereste a nagyanyjához való hasonlatosságot.

— Bátorabb volt nálam, — szólt magában és a saját leveleire gondolt, amelyek illemtudók, bátortalanok, csaknem oktondiak voltak. De a Demeter leveleit sem lehetett túlságos vakmerőséggel vádolni.

— Ő az oka mindennek, — boszankodott az unoka, amint nagyapó leveleit olvasta, amelyek egyre heve-sebber, egyre követelőbbek és egyre hosszabbak lettek. Végre egy kurta levél csak ennyit súgott:

— „A lugasban gyertyagyújtáskor várlak . . .“

És Ilonka hirtelen reszketve hátrafordult, mert úgy érezte, hogy halk lehelet fújja nyakszirtje göndör pi-

hét. Csak a macska volt, amely hízelegve dorombolni kezdett.

Demeter pedig ezalatt megtisztított néhány fát a kukacoktól és a méhes iránt kezdett érdeklődni. Először csak messziről nézte a kaptárokat.

Az öreg úr lehunyta a szemét, tette, mintha aludnék, de a pillái alól Demetert leste.

Demeter óvatosan körüljárta a köpüket és valahányszor egy méhe zümmögött feléje, elkapta a fejét. Lassankint bátrabb lett és ujjal érintette meg a kaptárokat, hogy igaziak-e. A kas kis nyílásán ki- és bejárt néhány méh és Demetert látható kíváncsiság fogta el, hogy mit visznek be olyan serényen.

Kasról-kasra ment, mind közelebb dugta az orrát, a cinege-orrát és végre ahhoz a kaptárhoz jutott, amely mellett az öreg úr szundikált. Előbb óvatosan körülnézett és aztán a pápaszemes orrát egyenesen bedugta a nyílásba. Az öreg úr arca ravasz mosolyra torzult és hirtelen egyet dobolt a kason ...

Sikoltás hallatszott. A szobából futva jött Ilonka, még mindig álmodó, kipirult arccal és megdöbbsent nagy szemével . . .

ZÖLDBEN

Az út mellett, amely a bokrok, fák sötétzöldjéből vakító fehéren kicsillan, egy poros, rozoga egyfogatú ödöng. A ló, egy tizenhárompróbás és bordás gebe fáradtan, unottan lóg, mint egy nagy darab ráncos rőt-szőrű bőr, ami négy girbe-gurba karóra van felpecskelve. Néha felkapja a fejét és viháncol, az orrlyukai kitágulnak, mintha mámoros lenne.

A kocsis leterítette a lópokrócot a nedves fűre és rajta heverész. Rossz szagú szivart szív, amelynek büzével alig tud versenyre kelni a virágok mézesszagú, édes illata.

Beljebb, a bokrokon túl, sűrű ákácfalomb alatt, amely most kezd virágozni és hihetetlenül édes illatot szór maga körül, egy fiatal pár álldogál.

A férfi azzal a fél eleganciával van öltözve, amelynek nem telik csak imitált panama-kalapra, imitált amerikai cipőre, imitált krém gyapjuszövetnadrágra. A világosság egészen lefosztotta róla a gavallér patináját, amelyet az éjszaka jótékony lámpareflexei vetettek rá. Kissé borostás arca sápadt, beesett szemű, egy áttivornyázott éjszaka gyűrött vonásait mutatja.

A nő nagyon divatos, nagyon feltűnő fehér selyem-muszlin ruhába van öltözve, hozzá feltűnően nagy és szinte bántóan elegáns fekete szalmakalapot visel. Az arca, amelyet a fiatalember az éjszaka mámorában porcellánszerűen finomnak, rózsásnak, áttetszőnek látott, most kellemetlenül lilás tónusait mutatja az arcfestéknek. Ez alól a maszk alól szinte kilátszik igazi arca, amely sápadt, beteges, kétségbeesett és a fülei mögött, hová festék nem jutott, sárga. És mégis, valami lap-pangó, elfojtott fiatalság van benne.

A két emberen meglátszik, hogy az éjjel találkoztak először valahol, ahol cigányzene búgott és pezsgős-üveg durrogott. Az éjszaka mámorában eszükbe jutott, hogy kimennek a Zugligetbe . . . ibolyát szedni.

Az ibolya már elvirágzott, csak leveleit ismerik fel a bokrok közt. A nő élesebb szemével két pici eper-szemet talált egy bordás, csipkés levelű bokron. Az egyik szemet megette, a másikra rábámul, mintha elő-ször életében látna ilyesmit.

A két ember alig tud egymáshoz szólni, sőt egymásra nézni. Meg vannak hökkenve, mint akik hirtelen észreveszik, hogy ostobaságot követtek el. Az érintkezés, a beszélgetés szálai, amelyeket az éjszaka szőtt köztük, egyszerre el vannak vágva. Mintha mindegyik tudná, hogy mit gondol a másik, és a nő szégyenérzete akaratlanul is előtör. Röstelli a nappalt, a napfényt, a ruháját. Szeretne cinikus lenni, de nem tud. A nevetése erőltetett, a kacagása rikácsoló és legjobb szeretne szabadulni erről a helyről.

A férfi: Visszamenjünk?

A nő: Akkor miért jött ki?

A férfi: Maga fázik és rosszkedvű. Hogyan lehetnék én jobbkedvű?

A nő: Nézze, édes lelkem, ha máskor ide ki akar jönni, keressen magának egy olyan nőt, aki. .. akivel lehet karonfogva járni . . . aki férjhez szeretne magához menni ... akit érdemes titokban megcsókolni ... akivel együtt hallgathatja a madarakat és szedheti az epret... Én ezen már túl vagyok. Én is jártam ki ide a Zugligetbe egy barátommal... tudom, mi az.

A férfi (önkéntelenül): Én is ... (Félrenéz, mintha nem akarná, hogy a szemébe lássanak. Valami halkán csilingelő madárdal, amely egy fa tetejéről hangzik le, lassanként egy keringő ütemeibe olvad át. Eszébe jut egy nyári éjszaka, amely egy vendéglőkertben virradt meg. Szinte látja a fehérruhás leány-sziluettekét, amint a táncteremből kilopóztak a félvilágos reggelbe, karonfogva jártak és csöndesen imbolyogtak a zenére, amely a vendéglő svájci pavillonjából kiáradt. Es látja maga előtt a kipirult, fáradtságtól kissé bágyadt arcot, amelyből két kíváncsi szem félig mámorosan, félig szégyenlősen révedezett ki.)

A nő (diadalmasan, mint aki kitalálja egy hallgatag arc gondolatát): Hogy hívták?

A férfi (tiltakozó mozdulatot tesz önkéntelenül, mintha azt mondaná: „Megtiltom“, de meggondolja magát és csak annyit mond): Ne beszéljünk erről.

A nő (makacsul): Hiszen még most is szerelmes

belé ... Ne tagadja és ne szegye élje ... Higyje el, hogy én is, még most is szerelmes vagyok abba, akivel ide kijárogattam. Ha nem volnék beléje szerelmes, meg kellene halnom, mert nem volna érdemes élnem. Nem érdekel engem a világon senki más, mint ő. Pedig minden reggel elátkozom a nevét és éjjel, mikor lefekszem, mégis imába foglalom . . . Nem szégyen ez.

A férfi (nem felel semmit; bántja az összehasonlítás: a maga régi álmát olyan külön és szent dolognak tartja, amely nem tűr meg összehasonlítást. Erélyesen): Mondom, ne beszéljünk róla.

A nő: Tudtam, hogy ez lesz a vége. Amint ide kiértünk és világosodni kezdett, sejtettem, hogy eszembe fog jutni az a bolondság, amely mindig elveszi a jókedvemet. Nem tehetek róla ... Menjünk vissza.

A férfi (nem felel semmit, sokkal inkább a gondolataiba van mélyedve, semhogy hallaná a másikat; akaratlanul is megszólal): Mit gondol, lehet-e egy leányban bízni, aki harmadfél év óta rá sem hederít az emberre, az utcán félrenéz, mert mással jár és mégis összerezzen, elsápad, valahányszor engem meglát? Hű lenne hozzám, ha újra közelednék feléje? Magának ezt mint nőnek tudnia kell. Maga hű lenne?

A nő: Négy év óta felém se nézett, a leveleimre nem felelt, az ajándékaimat visszaküldte és én mégis hű vagyok hozzá. Pedig én is félrenézek, valahányszor találkozom vele és úgy teszek, mintha reá sem hederítenék. Akit az ember szeret, ahhoz hű. Akit nem szeret, azzal nem törődik, akármilyen szép és akármilyen jó ember is.

A férfi (egészen átérzi a szerelem rideg vastörvényét, amelyet egy egyszerű nő keresetlen szavakkal mondott el és csak azt találja furcsának, hogy minden szerelem egyforma. Végül kifakad): Nem kellett volna ide kijönni. Már egészen meg voltam gyógyítva. Most újra legalább egy esztendeig minden este sírni fogok.

A nő (hirtelen részvétet érez, feltámad benne valami, amit eddig mindenkivel szemben elfojtott, szeretné a fiatalember arcát gyöngéden végigsimogatni, vigasztalni, dédelgetni ... de hirtelen előbukkan a kocsis).

A kocsis: Nagyságos úr, forduljunk vissza. Délután lóverseny van és nekem ott kell lenni, pihentetni is kell a lovamat . . . (Mélyebben.) Száz forintért nem jönnek még egyszer ide ki . . . Az ember csak leheveredik a föbbe, fölneéz az égre és eszébe jut minden földi nyomorúsága . . . Uram, tizenöt éve vagyok kocsisáé ilyen szomorú még sohasem voltam... Eszembe jutott minden bajom . . . hogyan szakadtam el hazulról ... ki miatt ... és hogy egy pipa dohányt nem ér az életem. Még a ló is lehorgasztotta a fejét, mintha neki is bánata volna . . . Kis híja, hogy fel nem akasztottam magam, nagyságos úr ... és ez nem érte volna meg a fuvart.

A gebe (szomorúan felnyerít): Ihihi... Ilyen az élet!

A R Ó Z S A S Z Í N Ű H Ó

Első találkozásom a rózsaszínű hóval még gyermekkoromba esik. Szüleim színházban voltak és éjfél után érkeztek haza. Este tíz órakor házunk kapuja már csukva volt; a lépcsőház, az udvar egészen elsötétedett. Csak mi voltunk künn a folyosón: én és Eliz, az elzászi származású bonne-unk.

Hiába mondtam Eliznek, hogy jobb volna benn a meleg szobában, mint idekünn a havas márványkockákon. A sovány, didergő természetű leány a vállára borította az apám úti bundáját, engem pedig plaidekbe csavart, hogy künn ácsoroghassunk a folyosón. Minden csöngetésre, ami a kapu alól hallatszott, felrezzentünk: hátha most jönnek a szüleim.

Eliz úgy tett, mintha őket várná és miattuk volna türelmetlen. Pedig a szerelem űzte ki a dermesztő éjszakába. Lenn a földszinten a fűszeres bolt udvari ajtaja még ki volt világítva. Ott volt a bolti pince lejárata és a hirtelenszöke göndörhajú segéd gyertyával a kezében futkosott ide-oda a pincegádon. Petróleumos hordók körül foglalatoskodott és azt hiszem, ilyen-

kor, éjnek évadján szaporította nagy titokban vízzel a bakui források finomított olaját.

A nagy, esetlen legény arcára már alig emlékezem, csak rémlik előttem vérmes, piros orcája, amely az egészségtől majd hogy ki nem csattant és nagy, ormótlan keze, amely tele volt repedéssel, sebbel. Rákpiros volt attól a bőrbajtól, amit az angol „grocer's itch”-nek, fűszeres-ótvarnak nevez. A szeplős, szepegő elzászi cseléd azt hitte, hogyha ez a kéz egyszer magához ölelné, abba belehalna. Szerelmes volt a jó módóm fűszeresbe.

— Fázik a lábam, Eliz — panaszkodtam. Erre az ölébe vett engem, a tízéves kamaszt és még jobban bebugyolált.

— Ha jól viselkedik, — ígérte — mesélni fogok...

A sötét, néma udvarra a leghidegebb téli éjtszakák vörhenyes ege borult. Haragosvörös ég. Ködén mintha messzi tűzvész fénye verődne vissza, és az ember ijedt képzeletét csak az nyugtatja meg, hogy fénye egyetlen, mély, skarlátszínű és benne mintha millió, meg millió tűz-atom rezegne. Háztetőre, udvarra, ereszre, párkányokra, kémények gallérjára pedig rásimul mindenütt a rózsaszínű hó préme. Olyan ez, mintha flamingók pihéjéből dunnázták volna fel az udvart szíromtestű amorettek számára. Van benne valami puha, meleg, csalogató és csalfa jellem, amely merész ellentétben van a csikorgó hideggel. Ekkor láttam először rózsaszínű havat és nem tudom elfelejteni.

— Egyszer volt — mesélte Eliz — egy szegény em-

ber Nancyban és ez olyan szegény volt, hogy felszedte az utcáról mindazt, amit az emberek elhajítottak: gyújtóskatulyát, törött pipát, fogatlan fésűt és egyéb lim-lomot. Éjtszakánként a hátára vette a kosarát, hogy a házak előtt a szemétládából kikotorja azt, aminek ő még hasznát láthatta . . .

Eliz egy pillanatra abba hagyta a mesét. A pincében elfújták a gyertyát, a fűszeres kijött az udvarra és méné közben árnyéka végigrezgett a rózsaszínű havon. Aztán eltűnt a lépcsőház sötétségében.

— Egyszer a szegény „biffin“ — folytatta Eliz és hozzátette: így hívják Nancyban a szemétkaparó embert ... egy ládában két ragyogó szemet pillantott meg. Holtra vált ijedtében, mert eleinte azt hitte, hogy mérges kígyó szeme tapad rá, de amint lámpásával rávilágított, látta, hogy a kígyó egész sor szemből áll és nem is állat, hanem ékszer: smaragdból fűzött nyaklánc...

Hallatszott, hogy a lépcsőn hogyan jön fel hozzánk a második emeletre a fűszeres, Eliznek már nem a mesén járt az esze. Ahogy fázósan a keblére borultam, szinte hallottam a szíve dobogását. A fűszeres felért az emeletre, lépései egyre közelebb értek. Nem vett észre bennünket a sötétben és füttyörészve ment el mellettünk.

Eliz köhintett, mire a fűszeres úgy megijedt, hogy csaknem elvágódott a síkos márványkockán.

—Maga az, kisasszony? — kérdezte.

—Én vagyok — felelte Eliz és forró lett az arca. A fűszeres egy pillanatig habozott.

— No hát, jó éjtszakát, kisasszony — mondta végül.

— Úgy-e, nincs egyedül? Szép álmokat.

Köszönt és eltűnt. Ha úgy érezte volna, mint én az Eliz szíve dobogását, talán maradt volna. A folyosó végén volt a fűszeres kamrája, ásítózva állt meg az ajtaja előtt, kulccsal próbálta a zárt kinyitni, végre az ajtó magától kinyílik.

—De hiszen ez nyitva van — mondta felénk, még egyszer köszönt és végleg eltűnt.

—A szegény biffin — mesélte Eliz — nagyon megörült a smaragd-nyakláncnak, de mivel becsületes ember volt, elhatározta, hogy elviszi a rendőrségre, hol majd visszaadják a gazdájának, aki elvesztette. A rendőrségen már ott talált egy selyemruhás szép fiatal asszonyt, akinek a két szeme ki volt sírva, de még mindig peregtek a könnyei. Két cifra lakáj állt mellette és hol az egyik, hol a másik törülte le csalánszövésű keszkenővel úrnője könnyeit. Mikor az úrnő a szegény biffin kezében megpillantotta a smaragd-nyakláncot, felsikoltott örömeiben: „Itt van az én nyakláncom, amelyért az egész kastélyomat már tűvé tettem hiába.“ Nagy boldogságában össze-vissza ölelte, csókolta a szegény biffint, aztán a lakájaihoz fordult és így szólt hozzájuk: „Fogjátok meg ezt a szegény embert, hogy a lába se érje a földet, vigyétek a kastélyomba, mert meg akarom jutalmazni.“

A lakályok ölükbe emelték a szegény biffint és elvitték a kastélyba. Sebesen vitték ismeretlen utcákon keresztül, míg a kastély elé nem értek. A szegény em-

ber hiába nézett körül, nem ismerte meg Nancy városát, pedig éjszakai kóborlásaiból ismerte minden zegézugát. Más virágok nőttek a kastély parkjában, mint amilyenek Nancyban nőnek. Amint beléptek a kastély kapuján, tündöklő fényesség vette körül a szegény biffint, úgy, hogy káprázott bele a szeme és azt hitte, hogy álmodik. A lakájok tejben-vajban megfürösztöttek, a legszebb ruhát adták rája és úgy vitték a kastély úrnője elé.

A kastély úrnője szép gyermekarcú, hófehér hajú nő volt. Egyetlen ránc sem volt az arcán, csak egy fekete pötty a bal szeme alatt. A hangja üde, tiszta volt, a mozdulatai fürgék, bájosak, de a szegény biffin mégsem tudta kitalálni, hogy hány éves lehet ez a világszép úrinő, aki tizenhat éves épp úgy lehetett, mint hetvenhat. „Hallod-e te, szegény ember, — szólott az úrinő — én meg akarlak jutalmazni. Nézd ezt a két gyöngyszemet, ezeket neked adom. Az egyik mosolyog, mint a napfény, a másik úgy csillog, mint a könnycsepp. Ha mosolyogni akarsz, csak rá kell nézned erre a mosolygó gyöngyszemre és rögtön elfelejted minden bánatodat. De ha sírni akarsz, csak magad elé kell tenned ezt a könnyező gyöngyszemet és megered a könnyed, amely megkönnyebbülést szerez. Ezt a két ajándékot adom neked. Meg kell még mondanom, hogy valahányszor az egyiket megnézed, ebből mindig el fog veszni egy csipetnyi, de ugyanannyival megnő helyette a másik.“

Így szólott a különös úrinő és a szegény ember bol-

dogan vitte magával a két gyöngyszemet. Már hazafelé menet elhatározta, hogy takarékoskodni fog a mosolygó gyöngyszemmel és inkább a könny szemet fogja elővenni, valahányszor szüksége lesz rá, mert így a könnyből mindig elvész valami és annál nagyobb lesz egyre a mosolygó szem.

Gyakran megtörtént, hogy nagy gondja, bánata vagy bosszúsága volt a szegény embernek és ráfért volna egy kis mosolygás, derű, jókedv. De ő inkább a könny-szemet nézte és jól kisírta magát. A mosolygó gyöngyszem annál nagyobb lett, mennél többször patakzott a szegény ember könnye. Mivel a szegény ember sokáig élt, sokat is sírt. Mindig sírt és mindig megkönnyebbült a sírás után. A mosolygó gyöngyszemet soha elő nem vette és az nőtt, nőtt nagy titokban, mert a szegény ember egyetlenegyszer sem mosolygott. Egyszer aztán nagyon beteg lett a szegény ember és az orvosa kereken megmondta neki, hogy nem fog sokáig élni, nem fog egy hónapig élni, nem fog egy napig élni, nem fog egy óráig élni, legfeljebb egy-két percig fog még élni. A szegény ember érezte, hogy sietnie kell. Gyorsan előkereste a mosolygó gyöngyszemet, maga elé tette ágya mellé az asztalkára és nézte, nézte . . .

Eliz hirtelen felfigyelt. A fűszeres kamarájának az ajtaja halkán, óvatosan kinyílt, mint mikor tolvaj igyekszik kisurranni rajta. Eliznek elállt a szíve verése. Az ajtón egy nő lépett ki éjszakai pongyolában és csak kendő volt a vállára vetve. Először felénk tartott, de amint észrevett bennünket, ijedten megfordult, futni

kezdett az ellenkező irányba, le a lépcsőn. Az első emeleten halkan megcsikordult az ajtó, aztán csend lett megint az udvarban.

Elizre néztem. Élettelen arca az ajtófélfára ájult, a szeme le volt hunyva és az ajka halkan remegett. A rózsaszínű hó a háztetőről rávetette gyöngéd fényét. Olyan volt, mint egy halott. Megijedtem tőle és a vállánál fogva felráztam ájulásából.

—Hát aztán mi történt? — faggattam. Eliz szomorúan elmosolyodott:

—A szegény ember — szólt — elkezdett mosolyogni.

Mosolygott, mosolygott és az arca egyre derűsebb lett. Akik körülötte álltak, azt mondták, hogy mosolyog mindazon, ami vele az életben történt, ami miatt annyit sírt és amin csak nevetni érdemes.

De Eliz zokogva borult a hajamra.

A NŐ A MAJOMMAL

Az ablakokra puha, szinte zsíros köd feküdt, amely eltakarta a látható világot. A kis szobát, amelybe a késő őszi délután világossága gyéren szivárgott, bensőbbé, melegebbé, édesebbé tette a halkan duruzsoló kályha, amiből lopva szökött ki egy-egy bátortalan, sárga-piros sugár.

És a szoba olyan volt, mintha dagadó kis párnákból, pufók felhőcskékből, ha sok kis angyalkákból állna. Még a világos-szürke fal is olyan lágy volt, hogy meg lehetett volna simogatni, mint a galamb tollát. A duzzadó csipkefüggönyök mint felhőrojtok lebegtek a kicsiny, szinte gömbölyű fészekben, amely egy boldog pár búvóhelyéül volt teremtve.

Ebben a molett világban csak a virágok voltak leányosan karcsúak. Kibújtak a színes cserepek csipkepapírajai közül, átszötték a függönyöket, a párnákat, a falat. De közülük még az élővirágok sem voltak természetesek, mintha ezeket is, mint a mirtuskoszorút, lágy gaze-fátyol vette volna körül.

Mint lágy pihéi közül a dunnalúd, omló selyempárnáiról egy fiatal asszony emelkedett fel. Kerek,

halaványan rózsás volt az arca, amiből két nagy szem, csepp orr, pici száj domborodott ki: félig babaarc. Fehér ruhája lágy vonalakban kígyózott le róla és alul mintha libegő pihékbe, piciny felhőrojtocskákba olvadt volna szét. Tekintete a nagy tükörrre esett, amely szemben volt vele és ahogy meglátta magát benne, mélyen elpirult, mintha valaki más is lett volna a szobában.

Pedig csak Monkey volt ott, a majom.

Monkey karosszékben ült. Keze, amelyen hosszú, elegáns körmök voltak, a szék bojtjával játszott. Erősen pislogott és néha azzal a gúnyosan tátott, maliciózusan bámész majomszájával az asszonyra tekintett. Egyébként finom, halavány arcával, pici, áttetsző fülével, intelligens homlokával és zöldfényű szemével gondolkodó lénynek látszott.

Messziről, talán az udvarról, sípláda bugása hallatszott halkán, elhalón: mintha egy hetvenéves kisaszszony dúdolná titokban, emlékekkel rajzó kis kamarájában az ódon keringőt, amely egykor sikamlós, édes, forgatagos gondolatokba ringatta. Es a majom a fejét bólogatta a hosszú, olvadó ütemekre. Púpos hátával olyan volt, mint valami zenerajongó, aki zsöllyéjében belegörbül a melódia élvezésébe.

A fiatal asszony elgondolta, hogy az állatok, amelyek körülöttünk élnek, hogyan válnak lassanként ismerőseinkké, amint napról-napra több, szinte lelki vonást veszünk észre bennük. Kényszerítenek minket, hogy észrevegyük, megértsük őket, foglalkozunk örömeikkel és bajaikkal, és a jelváltásnak, a szembeszédnek

ezernyi finom árnyalásával segítenek magukon velünk szemben, akiket nyilván irigyelnek sokszínű hangjainkért. Néha szégyellik is magukat, mint a néma, aki minden szavunkat hallja és érti, de nem tud felelni.

Monkey ebben a pillanatban talán a brazíliai őserdőre gondolt, hol az óriási fák ágainak szövevényei közt visítva kergette egymást a fiatalság, míg egy napon egy furcsa alkotmány nem jelent meg a rengetegben. Néhány pajkosabb és nő létere kíváncsibb majom, köztük Monkey is, belopózkodott a furcsaságba, ahonnan többé nem volt szabadulás. Másnap emberek jöttek értük és míg a többi majom vészjelt sikongva menekült szét az őserdőbe, őket elcipelték, hajóra tették és vitték nagy tengereken keresztül. A szomorú út alatt Monkey egy kis dermedt majomfit hozott a világra.

Később, mikor fiával együtt ketreche zárták, az emberek meg-megálltak előtte és mosolyogva nézték, mint becézi kis buksiképzű apróságát és piciny fejbúbján mint kotorász, keresgél az anyai szeretet melegével. Az emberek hahotára fakadtak, mikor egy-egy zsákmányt elcsípett a körmével és a szájához vitt.

Monkey azóta jobb erkölcsöket tanult. Megtanították kanállal, késsel és villával enni, rászoktatták egyéb emberi furcsaságokra is, amiket ő pontosan, lelkiismeretesen és okosan végzett el. Az emberek jóízű kacagással jutalmazták, amikor olyan előkelően és illedelmesen viselkedett az asztalnál, mint az angol miss. Pedig Monkey alapjában szomorú volt és gyak-

ran jutott neki eszébe a kis fia, amelyet elrabolt tőle az európai hideg. Köhögni kezdett a kis jószág és néhány nap alatt vége volt.

A fiatal asszony megállt Monkey előtt és tréfásan dobta neki oda a labdát, amellyel a majom mulattatni szokta a vendégeket. Monkey elkapta, de ezúttal csöpp kedve sem volt játszani vele.

Már régóta észrevette, hogy a fiatal asszonyon valami változás van. Halkabb szavú, lassúbb mozdulatú lett és jókedve, amely csak nemrég könnyelműen leányos volt, egyre a sírás szélén járt. Termete is megváltozott. Teltebb lett és sziluettje némely keletázsiai bálvány-szobrocska groteszk, de szent vonalaira emlékeztetett. Monkey a változást már régóta figyelte és többet sejtett belőle, mint amennyit egy majomtól várni lehetne.

Egy napon, mikor Monkey a cselédek szobájában levő kuckójából végre bemehetett a szalonba, rögtön szemébe ötlött a nagy, ünnepies felfordulás. Mintha valami váratlan nagy vendéghez jutott volna a szoba, mindenütt hófehér, csipkés és színes selyemszalagos ruhák köszöntöttek.

A szomszéd szobából pedig, amelynek az ajtaja be volt téve, különböző idegen hangok hallatszottak ki. Monkey figyelt minden neszre. Es mikor az ajtó nyílt, a résen át bekandikált a szobába.

A fiatal férj jött ki először. Kuszált volt a haja, de az arcáról az öröm sugárzott, mintha minden napfény,

amely az ablakon át özönlött, rajta csillogott volna. Észrevette a majmot és kicsattanó jókedvvel szólott hozzá:

— Monkey!

A férj után egy széleskeblű, fiatal nő jött. Virágos derék és sok-sok kurta szoknya volt rajta, amiknek a ráncai táncot jártak.

Monkey csak azt leste, hogy elmenjenek. Mikor magára maradt, belopózkodott a szomszéd szobába és óvatosan körülnézett.

A szobában nem volt senki. Meleg, gőzös és illatos volt a levegő, mint egykor abban az üvegházban, ahová Monkeyt először zárták kis fiával és ahol utoljára látta hazája buja, színes virágait.

Mint napszállatkor a rózsaszínű báránnyelű, egy kis puha, szalagos ágy lebegett a fal mellett szinte csipkeszárnyon. Monkey sejtette, hogy ott van az, amit keres, amire kíváncsi.

Felkúszott tehát az aranyos, vékony oszlopon és benézett a kosárba, amit két faangyal tartott. Benn a kosárban duzzadó párnák közt egy dundi arcocska gömbölyödött. Szeme, orra, szája egy-egy rózsaszínű gömböcske volt. A fején néhány arany színű, göndör kis pihe libegett.

Monkey hosszasan nézte az apróságot és egyszerre csak . . . mint egykor, régen . . . finom ujjával elkezdett gyöngéden kotorászni a pihék között. A kis homlok haragosan megráncosodott, a szem párnás gödre kinyílt és halvány, kis kék fény villant ki belőle . . .

— Monkey! — szólt hirtelen a majom mögött egy tiltó, de jókedvű és gyöngé halk szó. Monkey elpirult és a hang felé fordult. Meglátta a fiatal asszonykát, aki bágyadtan mosolygott és fehér ujjával fenyegetőzve lépett be a szobába.

Monkey gyöngéd, jószívű pillantást vetett rá, mint egy anya a másik anyára . . .

AZ ÚTI POGÁCSÁK

A plébános a kis elvakult tükör előtt borotválkozott. Szent ember volt és a világ hiúságos dolgaival nem törődött, ezért volt a tükre ócska és homályos. Nem is nézett bele, ösztönszerűleg kaparta le a szappanos szőrt és egészen másra gondolt.

Volt a kis mezővárosnak egy csodatevő Krisztusa libanoni cédrusfából. Szájról-szájra való hagyomány szerint még a tatárjárás idején került a templomba és megóvta a városkát a háború, a pestis és a mongolok pusztításától.

Azóta is mindig bevált a csodatevő ereklye, pedig hány hadjárat dúlta már fel századokon át az országot! És a hajadon leányok hozzá imádkoztak, hogy segítse őket férjhez. A gazdák jó termést esedeztek tőle. A bűnösök előtte vezekeltek és tőle kérték az enyhítő kilencvenkettedik szakasz alkalmazását.

De a legnagyobb csoda mégis az volt, hogy a cédrusfából való Krisztust a szú nem bántotta, az eső meg nem ártott neki, a színei is épen maradtak, holott a feszületet, amelyre rá volt illesztve, átlag minden tíz évben meg kellett újítani.

Most is egyszázalékos pótadót vetettek ki a városra, hogy új feszületet ácsoljanak az ódon Krisztus számára. Az ereklye az ácshoz került és a plébános épp azért borotválkozott, mert meg akarta látogatni az ácsot és meg akarta vizsgálni az új feszületet.

Az ács pedig ezalatt a korcsmában ült és az egyszázalékos pótadó eredményét lassanként átadta a gömbölyű korcsmárosnénak, aki különben istenfélő özvegy-asszony volt.

Az ács gyermekei pedig ezalatt az udvaron játszottak, amelynek nem volt kerítése. A szomszédos házakból és az egész környékről az udvarba csődültek a gyermekek és nézték, hogy mi történik.

Az ács gyermekei, a szőke Palkó és a pisze Juliska papát-mamát játszottak. Kihozták az udvarra a bölcsőt, amelyben csecsemőkorukban ringatták őket és a bölcsőbe belefektették rögtönzött házasságuk váratlanul gyors eredményét, az újszülött babát.

A babának ugyan szép gesztenyebarna színű szakállá volt, de ezzel nem törődtek. A babának a keblére piros, lángoló és vérző szív volt festve, a tenyerébe és lábába pedig véres lyuk volt fúrva és a feje körül aranykarika pompázott.

Bebugyolálták tarka rongyokba, hogy a sebei meggyógyuljanak. Aztán a baba éhes lett és a papa-mama pogácsát dagasztottak neki az utca sarából. De a baba nem akart enni és ezért kissé meg kellett verni az ülőkéjét.

A harangozó fia boszúsan nézte mindezt, mert iri-

gyelte az ács gyermekeit, hogy olyan boldogan játszhatnak. Neki már nem volt szabad, mert iskolába járt és tudta, hogy az Isten megbünteti azokat, akik csúfságot tesznek vele, akik sárpogácsát adnak neki enni és akik kiporolják az ülőkéjét.

A plébános pedig már az utca túlsó feléről közeledett és az útszéli virágokat kaszabolta a botjával, amikor egyszerre csak észrevette, hogy egy csomó ember, parasztgazdák és parasztasszonyok állnak az ácsék udvara előtt. Amint egész közel ért hozzájuk, hallotta a szörnyűködő, fenyegető szavaikat:

—Istenverte kölykei! Majd megfizet ezért nektek az Isten!

—Gyűjjék csak apátok haza, majd megtanuljátok a Miatyánkot!

—Még romlást hoznak ezek a vásott kölykök a városunkra!

A plébános előtt mindnyájan utat nyitottak. Az ajkak elnémultak, csak a szemek beszéltek fenyegetően, bosszúállóan. A plébános megállt a bölcső előtt, föllebbentette a függönyét és elsápadt és gyorsan keresztet vetett magára. Rongyokba pólózva, sárral bema szatolva ott feküdt a városka csodatevő Krisztusa, a sok száz éves, a megtartó és elhárító, az igazak megáldója, a bűnösök vigasztalója, a meddők bősége, a szegények irgalmazója, a betegek istápolója . . .

A pap fehér arcát az égnek emelte és hangosan, hogy a gyülekezet is hallja, szólt:

— Megátkozom az ács gyermekeit és megátkozom

az ácsot. Imádkoztatok emberek az egy igaz élő Istenhez, hogy megtartsen benneteket az ördög kísértésétől. A pap keskeny ajka elhallgatott. Letérdelt a bölcső előtt és magában némán imádkozott. Mikor felállt, újra szólt az emberekhez:

— Senki se nyúljon a bölcsőhöz, míg Isten haragja ki nincs engesztelve. Átok van a házon és átok annak a kezén, aki a bölcsőhöz nyúlni merészel.

Nagy penitenciák és egyheti ájtatos bojt után a csodatevő Krisztust visszavitték a templomba. Az ünnepies menetben a megyés püspök is résztvett. Ő szentelte be újra a templomot és ő szentelte fel újra a csodatevő Krisztust, amely új feszületre került. A feszületet a püspök adományozta és a megyei székvárosból küldte el híveinek.

Az ács házát pedig minden istenfélő ember messze elkerülte. Akik közelebb merészkedtek hozzá, azt mondták, hogy a házban ördögök nyivákolnak, üvöltenek és lenyúzzák az ácsról az eleven bőrt.

Odabenn pedig az ács nagyokat ivott, aztán elővette a gyermekeit és végignáspágolta őket, aztán megint ivott, vagyis erőt gyűjtött és megint elnadrágolta a gyermekeket. És ez így ment napról-napra. Az ács ivott és verekedett, ütött és ivott és folyton azt hajtogatta:

— Kiverem belőletek az ördögöt, ha addig élek is.

És történt, hogy a plébánost egy éjjel álmából riasztják fel. Egy idegen kopogott az ajtón.

— Bocsásson meg főtisztelendőséged, — szól az idegen — de a kocsim kereke eltört és ebben a viharos Ítéletidőben nem merek tovább menni és ezért főtisztelendőségedhez jöttem. A megyés püspök ajánlólevele van a zsebemben.

Mikor az idegen belépett, épp villám cikázott és megdördült az ég.

A plébános kidörögölte az álmat a szeméből, okulárét tett fel és elolvasta az idegen ajánlólevelét. Nyomban kinyitatta a vendég számára a legszebb szobáját s szívesen marasztalta és megkérte, hogy vesse le a megázott köpönyegét. De az idegen nem akarta levetni a köpönyegét.

— Talán befűttemek, — kérdezte alázatosan a plébános — hogy méltóságod ruhája megszáradjon?

Az idegen tagadólag rázta a fejét.

— Talán jó meleg italt hozzak?

— Nem, — szól halkán a vendég, akinek nagyon sápadt volt az arca.

— Talán megéhezett méltóságod az úton?

Az idegen ráhagyólag bólintott a fejével.

A plébános szaladt a konyhába, felkeltette a szakácsnét és a szakácsné nekiállt sütni-főzni. Közben a plébános lement a pincébe és pókhálós palackokat hozott fel onnan.

A vendég pedig ült szomorúan az asztal előtt és nem vetette le a köpönyegét és nem nyúlt a pohárhoz és nem nyúlt a sült malacpecsenyéhez és a legomló-

sabb kalács ott volt mellette töretlen és a legvénebb bor palackja pedig bontatlan.

— Édes jó uram, — kérdezte a plébános — mi bántja méltóságodat? Miért utasítja el szerény házam legízletesebb falatjait és legtüzesebb borait? Keresztényi jó szívvel adok mindent és még többet adnék, ha tudnám, hogy méltóságod mit kíván.

Az idegen az égre emelte a szemét és halkán, alázatosan szólt:

— Nem illet meg engem ez a lakoma. En a nélkülözések országútját járom és az Isten magános vándora vagyok. Forrásból oltom a szomjúságomat és fákról csillapítom az éhségemet.

—Hogy ez nem jutott hamarabb az eszembe! — mondta a plébános. — Tüstént szaladok a kertbe és legédesebb almáimat szedem le.

—Nem kell nekem a legédesebb alma, — felelte az idegen — mert én éretlen vackorhoz vagyok szokva és ha nincs más, megelégszem a sárral is. Ha jót akar velem tenni főtisztelendőséged, akkor csináltasson nekem sárból pogácsát.

A plébánosnak még ideje sem volt rá, hogy csodálkozzék, mert az idegen folytatta:

— Nem vagyok én gazdag ember, nem vagyok méltóságos úr. Szegény, jámbor vándorlegény vagyok és ezalatt a köpönyeg alatt istentelenül fázom.

És mielőtt a plébános egy szót is szólhatott volna, kitárta a köpönyegét és alatta anyaszült mezítelen volt a teste.

— Ha főtisztelendőséged jót akar velem tenni, — folytatta az idegen — adjon nekem néhány pár rongyot, ami nekem való. Hallottam, hogy az ácsék házában nagy a nyomorúság és ahol nagy a nyomorúság, ott bőven van condra. Menjünk el az ácsék házába és talán jut számomra még néhány fölös takarórongy.

És a plébános dermedten nézett az idegenre. Az idegen pedig felállt és ment előre és a plébános, maga sem tudta hogyan, de nyomon követte. És az ácsék házába mentek. Az idegen ott levetette a köpönyegét és betakarta vele az ács gyermekeit. Ő maga pedig magára szedte a condrákat, amiket az elátkozott ács koldustanyáján talált.

És lehajolt a földre, sárt vett fel és pogácsát akart gyúrni, de a plébános megelőzte és ő gyúrt gyorsan a sárból néhány pogácsát, ahogy a gyermekek szoktak.

Az idegen pedig szólt:

— Magammal viszem ezeket a pogácsákat a nagy útra. Mert elállt a vihar és nekem folytatnom kell az utamat gyalog és mezítláb.

Aztán kiment a házból és lassanként eltűnt minde- nek szeme elől . . .

Ezt a legendát pedig egy öreg alföldi paraszttól hallottam.

SZÍNI GYULA

(1876 — 1932)

Szini Gyula 1876. október 9-én született Budapesten. Keresztvízre Táncsics Mihály Eszter leánya tartotta, mert Gyula apja, Szini Károly, barátja és követője volt Táncsicsnak. Követője a demokrata elvek hirdetésében és a munkásokhoz, általában a szegény és nyomorult emberekhez vonzódásában. Miként Táncsics, ő is forradalmi vérmérsékletű férfiú volt, nyughatatlan tervező, világmegjavító gondolatokat forgató, álmódózó próféta-lélek és költő. Feleségét, Gyula anyját, kinek „fehéres sárga volt a haja, mint némely nyers-selyem matring, és a szeme rubint volt, melynek fénye fájdalmasan vonaglott, ha hirtelen világosság érte“, osztrák földről hozta, egy régi felsőausztriai nemzetségből. Régi nemzetség a Szinieké is, tanítók és prédikátorok nemzetsége. (Szini Gyula apai nagyapja szalóczi Sziny Sámuel Nyírpazonban református „oskola-tanító“ volt.) Apjáról Szini Gyula nem sokat beszélt, de szótlanóságában is büszke kegyelettel őrizte reámaradt műveit, köztük „Lámpás“ című folyóiratát. Szini Károly is papnak készült, mint nem egy elődje, nyugtalan vére azonban szabadabb és változatosabb menetű pálya felé hajtotta. Újságíró lett, majd „szabad író“, olyan,

kit nem köt szerződés, megállapodás sem íróasztalhoz, se hivatalhoz. A szabad írónak mindig nehéz volt a sora, s Gyula az apai példán át már gyermekkorában megismerkedhetett jövő sorsával. Néhány elbeszélésében — általában ritkán vegyített írásaiba életrajzi vonatkozásokat — a mese fátyolán keresztül érzik a gyermekkori emlék. A „Trilibi“-ben, amely leplezett életrajzi vonatkozások dolgában talán leggazdagabb írása, nyilván azt a szegényes környezetet rajzolta meg, amelyben gyermekora eltelt, és ugyanarra a környezetre ismerünk a „Rózsaszínű hó“ külvárosi házában is. Apja későn nősült, már az öregkor határán járt, amikor első fia megszületett. Szini még serdülő ifjú volt, mikor apját elvesztette. „Én csak a szemére emlékszem, — írja róla — amely kéken mosolygott rám, mint az ég, bár felette a homloka báránnyelű volt.“

Ilyen apai örökséggel megterhelten indult az életnek Szini Gyula. Korán fejlett értelmű gyermek volt, szomjas érdeklődésű, könyvet bújó „csodagyermek“, mint ahogy szelíd gúnnyal maga írja magáról. Félig álmodozva, félig ébren járta végig iskoláit, elvégezte a jogot, díjnok lett a fővárosnál, de nem sokáig, mert hamar kibujt belőle az író és korán megismerkedett a siker ízével. 1901-ben, huszonöt éves korában, jelentek meg nyomtatásban első írásai, s néhány évvel utóbb már remekmű számba menő elbeszéléseket írt. Valóban csodagyermek volt, ritka korán és ritka teljesre érett tehetség. Az újságírásban hamar otthonos lett, de az

újságíróból benne inkább csak a minden új jelenség iránt való érdeklődés volt meg. A „minden“ is főként az irodalom és a művészet, általában a műveltség kérdéseire szorítkozott. Mint újságcikkek írója ő hozott hírt irodalmunkban elsőnek a korabeli külföldi, leginkább francia és angol írók egész soráról, olyanról, kikről itthon alig tudott valaki. Ilyen természetű érdeklődése végig megmaradt benne. Sokat olvasott, még többet jegyezgetett, mert az írás életműködésének legfontosabb nyilvánulása volt. írva gondolkozott és írva álmodozott, s a följegyzéseknek, a megkezdett és abbahagyott kéziratoknak óriási tömege maradt utána.

Élete folyása nem volt nagy változatossága. Bár végtelenül vágyódott távoli népek és tájakok megismerésére, életének túlnyomóan nagyobb részét itthon töltötte. Fiatalabb korában egyszer-egyszer mégis sikerült kijutnia álmainak országaiba. Gyorsan körülnézett Itáliában, majd Parisban hosszabb ideig megállt, s mint fiatal házaspár Rómában tölthetett egy félévet, utóbb Parisban is hosszabb időt, sőt Angliába is átrándult. Útjairól a megfigyelések gazdag anyagával tért haza s emlékeit itthon tanulmányokban dolgozta föl, vagy elbeszéléseiben szublimálta költészetté. Életének ezek az útjai voltak a legboldogabb korszakai, noha nem kis árat kellett értük fizetnie, mert egyáltalán lehetővé csak úgy lettek, hogy szakadatlan munkával kívülről, a friss benyomások hevének közepéből szerezte meg hozzájuk az anyagi eszközöket.

A szabályos munkarendet az ő természete sem bírta,

s mint az apja, ő is „szabad“ íróvá lett, miután több szerkesztőséget is végigpróbált. Az életnek ezt a végtelenül nehéz módját nagy termékenysége tette számára lehetővé. Hétről-hétre, vagy ha kellett, napról-napra írta elbeszéléseit különböző napilapjaink és folyóirataink számára s közben írókról, könyvekről, vagy művészekről cikket. Neve így hamar ismertté lett, de arra, hogy írásait könyvben összegyűjtve lássa, mégis sokáig kellett várnia, mert a kiadók az ő gyakorlatias szimatjukkal megéreztek, hogy nem olyan íróval van dolguk, akinek könyvei kapósak lehetnek. A napról-napra termelés közben időnkint sikerült hosszabb lélekzetű alkotásra is összefogni erejét. 1910-ben jelent meg első regénye, a halk hangokból és enyhe színekből összeszövött „Egy sápadt asszony.“ A színdarabírással is megpróbálkozott; sok dráma-töredék maradt utána, néhány egyfelvonásosa és a költői szépségekben olyan gazdag „Ikercsillag.“ A szerencsét kísértgette velők. De az írói szerencse, a zajos hír, a hangos dicsőség és ami velük együtt szokott járni: az anyagi boldogulás, végig elkerülte. Mindig elébe vágtak nála szerencsésebb kortársak, kik az övénél kisebb tehetségükkel fölszították előle a tömeg elismerését, a népszerűséget és a pillanat dicsőségét. Akármilyen sokféle jelentek meg írásai és a közönségnek akármekkora változatossága rétegei elé kerültek, hogy Szini Gyula kicsoda, milyen nemes íróművész, milyen finom érzésű költő, azt csak írotársai tudták. S a csöndesség lassan-lassan, de nőttön nőtt körülötte.

Az író és a művész hírének sorsát azonban nem a kortársak döntik el. Az írói hír igazában csak az író halála után kezdődik. Az egymást felváltó nemzedékek legjobbjaiból gyülekezik az író közönsége, s a hívek száma az idő multával egyre nagyobbra nő, mert a halottak is közéjük számítanak s az élők soraival nemzedékről nemzedékre gyarapodik mennyiségük. A hír alakulásának — talán a halhatatlanság készülődésének — lassú munkáját kívánja előkészíteni ez a könyv. Szini Gyula megszámolatlan elbeszélése közül kiválogattuk azt a tizenkettőt, amely, úgy érezzük, legszerencsésebben összefoglalja azt, ami írójokban sajátos, ritka, sőt páratlan volt.

*

„Minden meséje fenekén egy harmatcsöppnyi bölcsesség csillogott, amely kacagott és sírt egyszerre, mint a mesebeli vidharbai királyné szemében a könnycsepp.“ így jellemzi Szini „A hindu“ című elbeszéléésének hősét, egy fiatal hindu orvost, ki hazája népmeséivel szokta társait szórakoztatni. De önmagára is kitűnően ráillik ez a jellemzés. Szini Gyula a mesealakítók ritka fajtájából való író volt. Az élmény, akár a maga életének volt része, akár másokénak s akár közvetlen tapasztalat volt mögötte, akár csak olvasmány, szinte önkéntelenül mesévé alakult képzeletében, kerek történetté, amelynek eleje, közepe, vége van: művészi szerkezeté. Kifogyhatatlan volt képzelete a mesealakításban. És minden meséjét, még ha nem forró ihlet-

ben fogant alkotás volt is, miként a hindu orvos meséit, „egy harmatcsöppnyi“ bölcseség, egy könnycseppnyi költészet felejthetetlen illattal járta át. Szini Gyula nem volt a végletes érzések tolmácsolója. Erősebb színei, rikító hangjai nincsenek. Elbeszélései hőseinek még a szenvedélyei is halkak. S hasztalan próbálkozott olyan tárgyakkal, melyeket a leghétköznapibb élet vetett elébe. A legközönségesebb és a legtisztátlanabb tárgy is megnemesedett, amint képzelete hozzáért. Ringató, dajkáló járású volt a képzelete. Aki rábizza magát, észrevétlenül átkerül vele egy másik világba, melyben az illat és a szín csaknem egy: enyhe, derengő, halk zene.

A nemközönségest, a különöset, a ritkát szerette ez az író. Mint a méh röpdösött a ritka kertek ritka virágai között s ízükkel és zamatukkal megtelítette meséit. Képzelete mindenütt otthon érezte magát, ahol különös virágok nyílnak és különös emberek élnek. Néha azért viszi magával olyan messzire az olvasót, hogy — mint „Ikercsillag“ című drámájában, — az idegen viseletbe bujtatva, fölismerhetetlenné tegye magát. A lyrai symbolismusnak elragadó példái az ilyen történetei. Olyan mesemondó volt, kire ellenkezés nélkül hagyja rá magát az olvasó, mert miközben hallgatja, az őszével kénytelen gondolkodni és az ő érzékszerveivel észlelni. Olyan mesemondó volt, kinek hallgatása közben az ember észrevétlenül visszamerül rég elhagyott gyermekkorába, melyben az életnél annyival szebbnek és kívánatosabbnak tetszett az álmodás.

Költő volt, de milyen sokféle hangú! Nem csak bölcs tudott lenni és érzelmes, hanem humoros és keserű is. Milyen kedves csúfolódó humorral tudta fölidézni bizonyos elmúlt korok furcsa levegőjét, a biedermeier-korembereinek elavult divatképekre emlékeztető affektáló negédességét és hamis hatású pózait. S a megkeseredett életnek, a csalódottságnak, a kiábrándultságnak milyen megrendítő hangjai szólalnak meg a „Zöldben“ című elbeszélése párbeszédeiben. Olyan költő volt, ki az emberéletnek minden rétegén átvájtja magát s a lét seprőjébe épügy beleízlelt, mint a magasságok éterébe. Meséiben gyakran összevegyítette a különféle ízeket: a gyönyörű természeti képeket az élet triviális szagaival, össze-összekeverte a költészetet groteszk ötletekkel, de képzeletének kohójában minden tisztátalan elem megömlött és átlényegesült.

Olyan költő volt, ki az emberiség ősi, bujdosó mesekincsét új változatokkal, új színekkel és új hangokkal gazdagította meg.

Budapest, 1933. május havában.

Elek Artúr

TARTALOM

Trilibi	
Az árva	23
A bábsütő.....	37
A jegesmedve	51
Bábszínház	59
Az őr	71
A sárga batár	79
Csendélet	91
Zöldben	101
A rózsaszínű hó	109
A nő a majommal	119
Az úti pogácsák	127

Elek Artúr: Szini Gyula (1876—1932) 137

Ezt a könyvet a Magyar Bibliophil Társaság tagjai számára nyomtatta 400 számozott példányban, a Diósgyőri Papírgyár Rt. bordázott merített papirosán Kner Izidor könyvnyomdája Gyomán, az 1933. esztendő május havában. A rézkarc Végh Gusztáv műve. A Franklin Társulatnak, a kiadásában megjelent elbeszélések készsége átengedéséért, a Magyar Bibliophil Társaság ezúton is köszönetét fejezi ki.